

4

(18)

30000 30000 30000

Hll v. 34

256

1

VITA SFORTIAE CLARISS. DV.
CIS A' PAVLO IOVIO CON-
SCRIPTA, AD GVIDONEM
ASCANIVM SFORT. A'
SANCTA FLORA CAR
DIN. AERARIIVQVE
PRAEFECTVM.

ROMAE M. D. XXXIX.

ALTA SPORTRIVE CLARIS. DV.
CIS A' PAVLO IOVIO CON.
SCIPTA, AD GVIDONEM
ASCANIVM STORT. A'
SANCTA FLORA CAR
DIN. AIRARHOVE
PRAEFECTVM.

ROMAE M. D. XXXII.

VITA SFORTIAE CLARISS. DV
CIS A PAVLO IOVIO CON-
SCRIPTA, AD GVIDONEM
ASCANIVM SFORT. A
SANCTA FLORA CAR
DIN. VAERARIIQVE
PRAEFECTVM.

¶ Vum honorem Senatoriæ dignitatis,
quem tibi planè adolescenti maternus
q auus PAVLVS Tertius Pont.
Max. insigni iudicio, sed maturius for-
tasse, quam speraras, mandavit: cum
virtutis indole, tum claritate familiæ, adeò egregie susten-
tes, ut maiore fortuna dignus esse uideare: Pergratum o-
mnino futurum existimaui: si tibi ardenti animo uirtutem
complectenti, nouæ faces adderentur, ductæ scilicet à ma-
iorum tuorum exemplis, SFORTIAEq; præsertim
abauitui: qui summa cum laude amplissimis rebus gestis
familiæ uestræ immortale cognomen dedit. Eius enim ui-
ri bello memorabilis dicta, facta que solerti indagacione
ex uarijs, inceptisq; sæpe rerum scriptoribus excerpta in
Enchiridion descripsi, ut ad imaginem tanto frontis hono-
re conspicuam, quam domi pictam assidue contemplaris,
excelsi quoque animi similitudo ad ueram effigiem silo
expressa, non indecenter accederet. Itaq; enitere GVI-

INDEX

DE natiuitate eius.	Cap. I.
De fama natalium.	II.
De Horoscopo, & genitura, & nomine eius.	III.
De diuinatione Astrologorum.	IIII.
De educatione, & rudimento eius.	V.
De prima militia eius.	VI.
De altitudine animi, & cupiditate gloriae.	VII.
De Ioannē Aucuto Britanno Duce.	VIII.
De Broliā, Biōrdo, & Alberico magnis ducibus.	IX.
De Alberico cataphractorum equitum inuēto.	X.
De cognōmento ex re quaesito.	XI.
De primis commilitonibus eius.	XII.
De Praefectis ab se dilectis à promptitudine uirium.	XIII.
De amicitia cum Braccio inita.	XIIII.
De causis amicitiae cum Braccio abruptae.	XV.
De causis inimicitiarum cum Tartalia.	XVI.
De prima Equitum Praefectura.	XVII.
De insignibus gentilitiis à Roberto Casare dono acceptis.	XVIII.
De honoratiore militia eius.	XIX.
De caede Othonis Tertii.	XX.
De diuersitate famae ex Othonis caede.	XXI.
Quibus Principibus operam nauarit.	XXII.
De Ludouico Secundo, & amore Reginae Ioannae.	XXIII.
Quoties prospere, infelicitateque pugnarit.	XXIIII.
De Angelo Pergulano profligato.	XXV.
De Ladislao Rege ad Lirim superato.	XXVI.
De praelio ad Aquilam feliciter commisso.	XXVII.
De Tartalia ad Thuscanellam deuicta.	XXVIII.
De pugna ad Sebethi pontem egregie depugnata.	XXIX.
De Roma libertati restituta, & Picinino acie capto.	XXX.
De Alphonso Rege acie profligato.	XXXI.
De infelicitate praelii ad Viterbium.	XXXII.
De clade ad Cryptam accepta.	XXXIII.
De infelici pugna ad Capuam.	XXXIIII.
Quoties praelio, & insidiis sit captus.	XXXV.
De praelio ad Casalecium facta.	XXXVI.
Quomodo ex insidiis sit captus.	XXXVII.
Quomodo ad Beneuentum sit captus.	XXXVIII.
Quomodo Iacobus ex Principe Rex sit appellatus, & Sfor- tia seruatus.	XXXIX.

Quibus conditionibus Sfortia necem effugit.	XL.
De supplicio Cæsaris, & Sfortiæ felicitate.	XLI.
De Regina capto Rege liberata.	XLII.
De iniuriis eius Deorum iudicio uindictis.	XLIII.
De cæde Alopi.	XLIII.
De nece Iulii Cæsaris, Peretti, & Cecholini.	XLV.
De calamitate Iacobi Regis.	XLVI.
De Sergiano magno Senescalcho trucidato.	XLVII.
De Nicolai Vrsini scæda morte.	XLVIII.
De Paulo Vrsino Eraccii insidiis interfecto.	XLIX.
De Armalerii proditoris supplicio.	L.
De infelicitate Eraccianarum partium, & Sfortianarum prospero successu.	LI.
De uulnere ad Viterbium accepto.	LII.
De periculo eius in expugnatione Capitonis.	LIII.
De uitæ discrimine, in quo Romæ uersatus est.	LIIII.
De insidiis ad Calorem annem strenue uitatis.	LV.
De insidiis ad Sarnum astu superato.	LVI.
De periculo ad Caietam paruo casu facile superato.	LVII.
De moderata liberalitate eius, & abstinentia, contemptuq; pecuniæ.	LVIII.
De duabus eius concubinis.	LIX.
De uxore eius Antonia Salimbenia.	LX.
De secunda uxore Catella Alopa.	LXI.
De tertia uxore Maria Martiana.	LXII.
De liberis eius ex Lucia Trezania.	LXIII.
De affinitatibus summa prudentia contractis.	LXIIII.
De clementia, & seueritate erga suos.	LXV.
De Martino Pasolino conseruato.	LXVI.
De clementia erga Bisium.	LXVII.
De inusitato pœnarum genere.	LXVIII.
De Grati ni supplicio.	LXIX.
De mansuetudine erga Brandolinum Comitem.	LXX.
De inuidia ex nece Tartaliæ parta.	LXXI.
De natura ingenii.	LXXII.
De disciplina domestica, & militari.	LXXIII.
De cultu eius, & conuictu.	LXXIIII.
De pietate eius erga Superos.	LXXV.
De pietate erga patriam.	LXXVI.
De pietate erga propinquos.	LXXVII.
De præceptis Francisco filio datis.	LXXVIII.

De prudentia ex alienis iudiciis quaesita.	LXXIX.
De candore ingenii, & memoria eius.	LXXX.
De studio literarum Hetruscarum.	LXXXI.
De generositate animi erga inimicos.	LXXXII.
De fortitudine eius in dolore tolerando.	LXXXIII.
De urbanitate eius.	LXXXIII.
De facete dicto.	LXXXV.
De salissimo dictorio.	LXXXVI.
De statura corporis eius.	LXXXVII.
De agilitate membrorum eius.	LXXXVIII.
De infelicitate mortis eius.	LXXXIX.
De Braccii iudicio, & laude erga defunctum, & cae de ipsius.	XC.
De prodigiis, qua mortem eius significarunt.	XCI.

FINIS.

MAGNVS SFORTIA

DE NATIVITATE EIVS. Cap. I.

ATVS est **SFORTIA** Cotigno
 la, antiquo Togatae Galliae oppido, iuxta
 viam Flaminiam, agri Fauentini, patre Io-
 anne, ex Attendula familia honesta potius,
 quam nobili, sed maxime opulenta, et quae nu-
 merosa, et militari iuuentute floreret: Mater ei fuit Elisa,
 uirilis animi mulier, ex Petracina factiosa gente: Ea erat fer-
 uidis admodum, asperisq; moribus, sed pudicitia, et fecun-
 ditate mirabili: Peperit enim alterum et uiginti liberos,
 quos ueluti ad arma natos ita educauit, ut facile comptiora
 indumenta, exquisitasq; epulas, et mollia strata contemne-
 rent: uerterentur autem robusto quodam corporis, atq; animi
 vigore, ad tuendum familiae decus, et id saepius armis, quan-
 do grauisimas simultates cum Pasolinis, aequae potentibus
 exercerent: Quum Martinus Pasolinus eius familiae Prin-
 ceptu puellam nobilem Bartholo **SFORTIAE** fratri
 ex cheirographo desponsatam, q; in eius dotem per ampla ha-
 reditas ueniret, arroganter intercepisset. Ob id saepius in-
 sta prope acie dimicatum est, magnaq; caedes editae, in quibus
 Bartholus uulneratus est, et Martini filius, itemq; duo pro-
 pinqui eius ceciderunt. Sed res cum habuit euentum, ut Mar-
 tinus orbatus filio, expoliatusq; omnibus amicis, atq; fortu-
 nis oppido pelleretur. Per id tempus uidere erat in Atten-
 dula domo conclauia, atq; cubicula, non aulaeis, sed scutis, atq;

thoracibus exornata, atque item lectos, ingenti amplitudine, sine loricibus, in quibus loricae affinium cohortes promiscue cubitarent: adeoque uigilantes, & intenti omnes erant, ut nullo cum honore mensarum, sed plerumque stantes, & sine ullo ordine cibum caperent, quem exiguo sumptu, & nulla arte Agasones, uel armigeri pueri tumultuarie parauissent.

De fama natalium.

Cap. II.

NON DEVERE, qui dicerent, sed in gratiam Braccianae factionis, ut Sfortia nis demum Principibus nouitas generis obiectaretur: Sfortiam paterno in agro ita operis praefuisse, ut & sua manu faciundo operi uomeris, & ligones strenue tractaret: quod uel ob id inuidiose confictum uidetur, quoniam tredecim annorum puer in Boldrini castra concesserit, neque inde redierit, nisi equestris ordinis miles. Sed iucundo prorsus mendacio fabulae fidem fecit perennis fama, quae manauit ad posterum. Ferunt enim, quum agrum foderet, duro labore fatigatum, ab ea indignitate operis suspexisse in caelum, & de tota uitae fortuna uota suscepisse, ea sorte precatum Deos, ut uoto bene uerterent: cuius praesensque protinus ligonem in praetalam quercum, ut credi par est, antiquitus Marti consecratam, eo animi decreto, ut si decideret, eum æquisime ad perpetuum laborem esset resumpturus, at si ramis haesisset castra continuo sequeretur. Verum Marti ligonem fortuna appendit, ut fatis uiam aperiret. Gloriaba

tur hac fabula Franciscus pronepos, quod uel ob id, familiae nomen nequaquam antiquae nobilitatis, sed Spectatae uirtutis auspicio niteretur: adeo, ut quum mihi humaniter arcem ab excellenti munitione, structuraque toto terrarum orbe longe clarissimam, armamentarijs patefactis, ostendi iussisset, conuersus lato ore: et hanc, inquit, PAVLE Ioni, quam miraris, et hoc imperium, quo potimur, ab illo ligone habemus, quum felici nostra sorte in arborem a Proauo contortus, fatali ramusculo suspensus minime decidisset. Vnde et illud Pontani in defunctos intemperanter genuinum dentem exercentis, quum dixit: Dux ab aratro Sfortia. Quasi non in summa gloria sit, aut certe dispudeat C. Marij exemplo, ex aratore Imperatorem euasisse.

De Horoscopo, et Genitura, et nomine eius.

Cap. III.

Ditus est utero matris, die Martis, quinto Calendas Iunij sub auroram, Anno a partu Virginis Millesimo trecentesimo, et sexagesimo nono; sub id ferè tempus, quo Carolus Quartus Imperator auaritia infamis Italiam reliquit: Lustrico autem die, quo rite sacro fonte ablutis nomen imponitur, puero Iacobi et Mutij nomen indiderunt: Sed aliquanto post, oblitterato primo nomine, tantummodo Mutius est appellatus: donec ab ingenij, uiriumque indomito quodam uigore SFORTIAE cognomen tulit. Mutij uero nomen, et hodie quoque in nepote Ludouici Sfortiae Principis repetitum uidemus:

quem Paulus eius filius, sed ex damnato coitu susceptus è tanta sobole unicum, atque legitimum reliquit.

De diuinatione Astrologorum.

Cap. I IIII.

N genitura eius Mathematici præcellentem siderum posituram, & sedes, aspectusq; mirabiles conspicati, ei magnum imperium, immortalē gloriam, felicemque sobolem prædixerunt: idq; demum subiunxere, eum nequaquam exacta ætate, & morte quidem repentina periturum.

De educatione, & rudimento eius.

Cap. V.

Bea, ut diximus, domestica educatione nulnerum & periculorum contemptor factus, quum tredecim annos natus, miram indolem ad militiam afferret, clam arrepto domi equo, & inuito quidem patre, euolauit ad Boldrini Panicaliæ castra, qui Pontificiæ militiæ scepra tenebat: Eo nemo Ducum felicior fuit: Nam dum uiueret, acie semper uictor, etiam post mortem sæpius uictorijs, triumphisq; militum suorum inter fuit. Ii si quidem Ducis sui cadauer exsiccatum, conditumque aromatis in feretro circumserebant: quum neminem, qui succederet, militari imperio dignum putarent. Tendebatur ei Prætorium non secus ac uiuo, & circumpositis uexillis, belli tesera pctebatur, ita, ut mortui consilijs quadam sorte exceptis ad res gerendas feliciter uterentur. Adhæsit primum Spo-

lectano equiti cui ab iracundia Scoruccio cognomen fuit. Apud hunc quatuor annos permansit, adeò pertinaci corporis, ac animi contentione semper usus, ut ex armigero puero ferocium equorum domitor, & mox lateronis nomine strenuus miles cuncta officij munia Scoruccio charus adimpleret.

De prima militia eius.

Cap. VI.

Osito apud Boldrinum tyrocinio, domum reuocatus bello. Sed ibi desinito bello, cum pace parta, militiam repetiuit, oppignerato fundo, ut armis & equis instructior domo emitteretur: propinquis, uno patre excepto, sumptum improbantibus: ad quos iuuenis conuersus: desinite, inquit, mussare: Militari enim quaestu aut cuncta rependam, aut idem mea hæreditas, si ita erit in fatis, ut acie occisus cadam, cumulate persoluet. Itaque primo cataphractus eques (Hi eo tempore quaternos equos trahabant) & nò multo post turmæ, & demum alæ præfectus sub Alberico, Brolia, & Aucuto secunda fama militauit, adeò, ut uberiore semper stipendio, & maiore præfectura dignus haberetur.

De altitudine animi, & cupiditate gloriæ.

Cap. VII.

Excitabatur die noctuque ad magnorum Ducum nomen, qui tum bellica uirtute prouertit ad ingentes opes, ac imperia peruenerat: adeò, ut in corona, quum aliquid bello præclare gestum

nuntiaretur, commoto ueluti animo suspiraret: ut potè qui honesta æmulatione inductus, felicitati eorum haud mediocriter inuideret.

De Ioanne Aucuto Britanno Duce.

Cap. VIII.

Rat ante alios in oculis Ioannes Aucutus
e uir Britannus, qui ab extremis Oceani finibus, traducta in Italiam Anglorum manu, clarus euaserat: quum rebellantem à Gregorio Pontifice Togatam Galliam, expugnatis aliquot urbibus, pacauisset, tulissetq; in præmium nauatæ operæ quinque oppida, & in his Cotignolam ipsius patriam: adcoque mox inclaruisset, ut Bernaboni Vicecomiti Italiæ Principum longè potentissimo gener adscisceretur, & eum Florentini demum ingentis exercitus Ducem crearent. Vnde illi, uti de Republica benemerito, imaginem colosseam equestrem supra sepulchrum in templo maximo posuerunt.

De Brolia, Biordo, & Alberico, magnis Ducibus.

Cap. IX.

ilitari etiam uirtuti apprimè nixus Brolia
m uir Allobrox Afisiatum in Vmbris tyrannus euaserat: quum Florentinorum, & Romani Pontificis Dux fuisset, Biordo quoque, qui in Gallia aduersus Britannos, magna mercede, & multo maiori cum laude militarat, apud Perusinos Principatum fuerat consecutus. Sed unus præ cæteris Albericus Balbianus illustri

fulgore gloriæ clarissimus, & ipsum, & Attendulos omnes ad obeundam militiam accendebat. Hic enim unus, quod externæ gentes mercenarijs armis Italiam quaterent, multæq; passim immani rabie baccharentur, indignitate permotus Italorum animos, qui tum per socordiam, amissamque libertatem ueteris belli gloria decidissent, in spem recuperandi nominis erexerat. Fuere sub eius imperio ingentes alæ cataphractorum equitum, qui auspicijs diui Georgij militantes, sacramento adacti, nunquam se terga duros externo hosti coniurarant. Ab his demum non uno in loco Britones profligati, cæsi Galli, pulsæ deuicti q; Germani, Hispani fusi, Allobroges, Angli q; deleti, apud Italos non omnino extinctum antiquæ uirtutis decus iusta confessione docuerunt.

De Alberico Cataphractorum equitum inuentore.

Cap. X.

h
 Ic est ille Albericus, qui equitem cataphractorum etiam ea specie, quam uidemus, formauit, & instituit, ad inuento hoc conclusæ, duplicisq; galeæ genere, quo nunc maxime utimur, & Gothico nomine, Helmettum uocitamus: Imposuit & tegumenta equis, quæ Bardæ uocantur, recocto è corio, ut Clibanarios equites à Persis ad Gothos, priusquam ad Italos, reiectis lorice, adductos imitaretur. His enim nihil ualidius, si tormenta ænea ad exitium humani generis, corruptelamque ueræ militiæ reperta consensu publico tollerentur: Quando iam egregiæ uirtutis decus nequaquam ad fortem, spectatamque du-

III
ris in prælijs dextram, & inuidetum corporis, ac animi ro-
bur, sed ad fortuitos uolantium pilarum ictus, cæca semper
sorte & in his temeraria sæpe fortuna reuocetur.

De cognomento ex re quaesito.

Cap. XI.

Vum in Alberici castris esset ferè imber-
bis, animoque ferox, & manu promptus,
sæpe turbas iurgique misceret, nec quen-
quam ante se pugnam capessere pateretur: in eo peracutus
Imperator animi, atque oris habitum notauit, prædixit que,
eum, nisi immature caderet, & paululum feruidi ingenij
impetum prudentia temperaret, absoluti Ducis nomen habi-
turum. Nec multo post suborta altercatione inter commi-
liones in partienda præda immortale cognomen adeptus
est: quum eam minus æqualiter diuidi immodice quereretur.
Siquidem tota lite ad Ducis arbitrium delata, iudicatâ que ad
Albericum subirato & minaci uultu conuersus: Mibi, in-
quit Imperator, hoc tuo iudicio rata pars prædæ periniq;
surripitur, ita, ut in posterum similem iniuriam æquo animo
non sim laturus. Ad ea Albericus reudenti, & contra-
cto ore respondit: An & mihi quoque uti alijs soles, ado-
lescens uim afferre uoles? Desume ergo tibi SFOR-
TIAE nomen; atq; ita abolito Mutij nomine, ut ab omni-
bus uocaretur, edixit: quæ uox Latine exprimit uiolentum.

De primis Commilitonibus eius.

Cap. XII.

Duxit autem patria peregrinæ iuuentutis manum, adauētā mox concursu insignium equitum, quum bellicosissimus quisque spe laudis, & lucri cupiditate ad eum deferretur. In his fuerē ex numero propinquorum Bartholus, & Franciscus germani fratres: Sed in Francisco mira indoles efflorebat, cui ab insita ingenio eius audacia Bocalæto cognomen fuit: Præterea Bosius, Laurentius, Michaletus, & demum Foschinus Attenduli cum Sancto parente Petracinio auunculi filio, & alijs plerisque, qui è finitimis urbibus amicitia, & partium necessitudine coniuncti, crescentis in eo nominis famam uehementer obseruabant. Hos omnes ferè in historijs celebres uidemus. Verum illustris admodum euasit Michaletus, qui accumulatis ab humili gradu bellicis honoribus, Venetorum demum Imperator effectus, ad exactæ ætatis terminos peruenit.

De Præfectis ab se dilectis à promptitudine uirium. Cap. XIII.

Turmarum, cohortiumque Præfectis eos maximè adamauit, frater nòque amicitia in re sibi obstrinxit, qui manu præcipue ualere. Diuisa enim inter Ducem, & militem esse militiæ mu- nera dicebat, ut uictoria pararetur: quum in illo ante omnia rationem, atque prudentiam, in his autem expeditam uim, peracrem impetum, & indomitum robur omnino requireret. Propterea eos maximè deuotare, damnare que erat

solitus, qui in coronis sollicite nimis, atque subtiliter de belli ratione, exituque rerum differendo, quid statuendum, quid ue tentandum foret, Imperatori consulere, atque præscribere uiderentur. Cæterum ipsi perlibenter aspera quæque, & periculosa munia detrectarent: soloque, & inani sapientiae nomine contenti fortibus uiris ueræ laudis materiam relinquerent: qui imperantibus alacriter parere, uehementerque pugnare, nec uulnera, & mortem timere didicissent. Ex hoc ordine primores ardentissime dilexit, Martinum Fauentinum, qui aliquot post annos à Pandulpho Malatesta Ariminensium Tyranno necatus est: quum inhiaret eius pecunie, & crescenti infantis uiri gloriæ uir crudelis inuideret: Præterea Eustorgium Vicecomitem, Ludouicum Columnnam, Thomam à Typherno, & Scorpionem, atque Tarantulam à luco Flaminiae, Zenonemque, item Cribellum, & Parinum Dertbonensem, & Gentilem Montaranum, Angelumque Lauellum, cui ob hæsitantiam linguæ, tumultumque oris Tartaliæ cognomen fuit.

De amicitia cum Braccio inita. Cap. XIII.

Vm uno autem Braccio Montonensi, ætate, fortuna, uirtuteque ferme æquali, arctissima familiaritate coniunctus, adeo fraterne, & liberaliter amicitiam excoluit, ut aliquot annis inter se duo longè omnium in Italia maximi futuri Duces, consilia, arma, equos, pecuniam, & tabernacula in communem

usum conferrent, iisdemque uexillis, & laciniarum coloribus uterentur. Militaria enim sagula singulis equitibus ab humero dextro in obliquum femur, coccineo colore; è contraria uero parte, per transuersum albo, & cœlesti alternatim undulato distinguebantur. Verum ut aliquod ex propinquo discrimen foret, peracutos Sfortia fluctus, obtusiores uero Braccius eleganter expresserant. Quorum insignium argumentis, atque coloribus hodie quoque utriusque factionis studiosos uti uidemus: quum centum quinquaginta & quatuor anni numerentur, ex quo ea ipsi auctores, & Principes gestare cœperint.

De causis amicitiae cum Braccio abruptæ.

Cap. XV.

Ed eam demum amicitiam iampridem obtruncatione gloriæ, & uirtutis æmulatione comminutam Sfortia grauisimis offensibus iniurijs, post XXX. annos, adaperto tandem animo, & libero ore penitus abruptit: quum ipso Sfortia ad Beneuentum in carcerem coniecto, Braccius nihil amici calamitate permotus, uiolata repente amicitia, ea oppida, quæ sunt in Thuscis inter Cassiam uiam & Aureliam, Sfortianæ ditio nis, Tartaliæ inuadenda, occupandaque tribuisset: idq; eò infestius à Braccio factum fuisse uidebatur, quoniam ab initio ipsius fidei commendata fuerant, & subinde Tartalia grauiorem iniuriam occupatis oppidis addiderat: quum Sfortianas turmas in hybernis oppressisset, fortissimo quoque

Decurionum, & equitum in uinculis retento. Braccius enim in Umbria felici rerum successu elatus, uasta cupiditate animum intenderat, ut urbis Romæ imperio potiretur. Tribus siquidem ea tempestate Pontificibus, immani Cardinalium ambitione, atque superbia creatis, christiana religio lacerabatur: Roma que terrarum quondam Domina, fame, pestilentia, ac incendijs deformata, obsessa latronibus, ac orbata Pontifice, factiosorum libidini seruebat. Ad id audendum, patrandumque facinus, idoneus, & opportunus erat Tartalia: quum sub signis eius mille equites, & bis totidem pedites militarent. Foedere itaque iccto, ut mutuis auxilijs, atque opibus fines proferrent, & sese aduersus uim hostium tuerentur, Tartalia facile cuncta usque ad Senensium fines in potestatem redegit, præter Aquenses, & Porseñanos, qui Sfortianorum præsidio tenebantur. Braccius uero positus ad Anienem castris, fusisq; tumultuario prælio Romanorum copijs urbe potitus est. Per eos quoque dies Braccius Michaletum, qui, capto Sfortia, ad eum amicitiae iure cum trecentis equitibus confugerat, omni pudore dissoluto missum fecit, nec persoluto quidem stipendio. Quam demum contumeliam indignatus Braccio Picininus, magno, nobiliq; animo resarciuit, quum ex domestico abaco argentum omne, ut æs alienum cum milite dissolueretur, ad Michaletum detulisset. Per hunc modum inter se diducti, accensiq; odio Sfortia, & Braccius Italicæ militiæ principes effecti, magnosq; exercitus ductantes, de nomine, sectas condiderunt. Qui

bus demum liberarum ciuitatum, Regum, atque Pontificum opes uehementer attrita, conuulsaq; sunt: quum ueluti ex condito, pudenda eius seculi conditione, ad alenda bella sæpe altercantes, & semper aduersi, modo his, modo illis, mercenaria arma inferrent, aut sustinerent.

De causa inimicitiarum cum Tartalia.

Cap. XVI.

Ravi etiam de causa multis ante annis cum Tartalia amicitiam diremerat: quum ad Casalecium, malignitate, aut metu deserente locum Tartalia, se ab hostium cuneis ex obliquo irrupentibus, cum turma protritum, & captum quereretur. Ea res, uti multorum oculis liquidissime spectata, euulgataque utrinque in castris, dilui non potuit: Ob id in Tartaliæ pectus alte, taciteque descenderat, adeo, ut occultum uigeret odium: & eò quidem lætalius, quòd illa eadem familiaritatis imago officijs quibusdam, & alloquijs sustentabatur.

De prima equitum Præfectura.

Cap. XVII.

Vo primum ductu apud Broliam uiginti quinque equitibus præfuit: qui numerus equitum eo tempore Turmam implebat. Apud Albertum autem Ferrariæ Principem iustæ alæ uexillum sustulit, coniuncto sibi Laurentio: In ea fuere equites ducenti. At confecto ibi bello reuersus ad Broliam baud multum ibi permansit, accitus à Raspartibus, qui tum

117
Perusæ popularem statum induxerant: Oppugnabat eorum libertatem Ioannes Galeacius Vicecomes: Illi ex aduerso, contractis auxilijs, uno maxime Sfortia Duce, seipsum acerrime tuebantur. Sed ciuitas uiribus impar opulentissimo hosti tandem cesfit. Eo bello Sfortia uigilantis, intrepidi, maximeque pugnacis Ducis famam consecutus, utrinque uirtutis & fidei præmium tulit. Donatus enim est publice ad ornamentum abaci, cælato argento, & ab hostium Duce, duplicato stipendio, Ioannis Galeacij militiæ adscriptus. Inijt tum ardentiorē amicitiam, societatemque cum Parino certa lege communicatis turmis, ut æquali auspicio regerentur. Sed profecti ad insubres, quum non uno in loco æquali sorte, sed dispari cum laudē militassent, obscuriusq; in dies fieret Parini nomen, Sfortia scilicet fortibus factis duorum famam uendicante, inuore, atque perfidia Parini exauthoratus, dimissusq; est: Quum falso accusaretur apud suspicatem Principem tanquam occultus, & capitalis Gibellinarum partium hostis, & genere Guelfus: cui factioni se maxime aduersum Galeacius, quod ita sibi conduceret, factis & dictis profiteretur. Eo modo proditus, sed cum multo uerborum honore à Galeacio dimissus ad Florentinos se contulit, qui tum Gallorum Reges, & Germanos Cæsares aduersus Galeacium concitarant.

De insignibus gentilitijs à Roberto Cæsare dono acceptis.

Cap. XVIII.

Vb id tempus SFORTIAM iam
 pridem eximia uirtutis opinione percele-
 brem, Robertus Cæsar Augustus Roma-
 norum Imperator illustrem fecit. Descenderat is in Italiam,
 Florentinorum pecunijs euocatus ad bellum, ut Galeacius
 Mediolano pelleretur. Sed demum duobus tumultuarijs
 prælijs ad Brixiam pulsus, repressusq; quum Patavium rea-
 parandis copijs diuertisset, obuiam honoris, et præsidij cau-
 sa Sfortiam habuit, qui tum statuis in castris ad Montagna-
 nam Patavino Principi Venetorum oppresso armis open-
 tulerat, præpositus Florentinorum auxilijs, quæ socio, ami-
 coque Principi iure fœderis mittebantur. Exceptit Cæsa-
 rem perornato, composito que more militiae, toto equitatu, cir-
 cunductis, et in duplices alas digestis ordinibus, ita, ut Cæ-
 sar ea specie cataphractorum equitum, qui cristati, bardatiq;
 omnes procurrerant, mirum in modum oblectaretur, erige-
 retq; animum, renouando bello, si us maxime copijs, et
 Sfortia Duce iuuaretur. Commonuit et in admirationem
 Robertum simul, Proceresq; Germanos Sfortiae equus tanta
 arte concitatus, circumactus q; in gyros, rursumq; tum ple-
 nis, tum suspensis saltibus reflexus, ut sessore Sfortia ne-
 mo peritior, aut habilior reperiri posse uideretur. Qua una
 arte Germani grauiores, segnioresq; habentes equos, dudum
 ad Brixiam se uictos fuisse memorabant. Visebatur in
 Sfortiae uexillis Citonium pomum, uetus Attendulae gentis
 insigne, ductum scilicet ab Oppidi nomine, uti Principem

familiam decuit. Ad id aspiciens Cæsar, & ad Sfortiam se conuertens: Dignum, inquit, uirtute tua Leonem dabo, qui Citonium læua sustineat, & minaci dextratueatur, ne quis attraheret, atque corripiat. Atque ita tabulis lata membrana confectis, Leonem fuluum erecta ceruice, alteri pedi innixum, dono dedit: concessitq; ut Attenduli omnes eo argumento uterentur, essentq; in clientela Baioariæ Principum, quorum esset à prisca origine gentilitium insigne. Nam Robertus ipse, Norici Regulus, & Baioaria familia suffragijs Germaniæ Procerum de more ad imperium accesserat.

De honoratiore militia eius.

Cap. XIX.

Egressus in Hetruriam Florentinis aliquot annos militauit: Bononiensi primum bello, quo uel ab aduerso pugnae euentu, quum in hostium potestatem uenisset, & fama clarior, & stipendio auctior euasit. Pisano autem bello id magni Ducis specimen dedit, ut Nerij Caponij manu, de Angelo Pergulano hostium Duce profligato, lauream acciperet, atq; item liliatum uexillum, decretoque demum publico annua pecunia donatiui nomine donaretur. Sed Pisanis in seruitutem redactis, quum Florentini quiete, atque otio fruerentur, ad Nicolaum Atestinum Ferrariæ Principem contendit: Is tum ab Othone Tertio Parmensium Tyranno acerrime premebatur. Galeacio enim Vicecomite morte sublato, Duces, dilacerato eius imperio, singuli singulas urbes occuparant.

ma, Regiumque Lepidi cum multis oppidis Othoni cessere. Is ueteranis instructus copijs, in quibus supra quatuor equitum milia fuerant, Mutinæ, atque Ferrariæ imminabat: populabaturque effuse agrum, & cuncta bellico terrore complebat. Cæterum superuentu Sfortiæ, eius impetus fortiter est repressus, bis conferta pugna, semel pro Mutinæ portis, quum Sfortia in eum ad suburbana usque tecta insolentissime prouectum duabus portis feliciter erupisset, ac iterum non longè à Roberia, ubi Othoniani loco pulsus, pontem que deiecti, multis suorum amissis terga uerterunt. Nec multo post, ad Regiolum ancipiti euentu ex itinere dimicatum: quum Sfortianos à Castalla maioris pecoris agentes prædam Otho ferociter adortus ancipiti periculo conflixisset. Suffoso enim equo circumuentum, & captum, tanta ueterani equites, ut opem ferrent, signa intulerunt, ut crepto Duce ipso ex Sfortianis ad triginta equites cum Michaëto caperentur. Hos Otho contra morem militiæ compedibus oneratos, duro in carcere quatuor menses detinuit: adeoque inhumaniter cruciauit, ut media hyeme nudos gelida aqua perfunderet. Sed perrupto demum carcere feliciter effugerunt, ut eam iniuriam Othonis cæde uindicarent.

Decade Othonis Tertii.

Cap. XX.

o Tho, ubi conatibus suis sustinente, urgente que Sfortia, acerrime resisti uidet, pacem, ut falleret, se appetere simulauit, sperans

Nicolaum, prægrauante stipendio, Sfortianas copias esse dimissurum, ut demum ex occasione incautum, exutumque armis repentinus inuaderet. Postulabat igitur Otho, ut Nicolaus in colloquium deuenire minime grauaretur, ut coram de pace liquidissime agi posset. Id bis abnuerat Nicolaus ab insidioso, astutoque homine dolum uertus. Sed tandem assensit, ut eius perfidiam præoccuparet, Res eo modo composita est, ut ambo inermes, binis stipati equitibus, pari que spacio à suorum agminibus prouecti ad primum à Roberia lapidem militari in uia conuenirent. Aderant Othoni Guido Taurellus, & Antonaccius Aquilanus clari Duces: Nicolaum uero Sfortia, & Michaelus medium tenebant. Cæterum uix dum cœptis sermonibus, Sfortia præalto, & feroci equo in Othonem repente concitato eum per lorica, quam lacinia tectam frustra induerat, sub costis gladio transfodit, prostratum confecit Michaelus: Taurellus & Aquilanus, quum signo dato undique ex insidijs procurreretur, capti; comitatus uero eorum in fugam præceps, magna ex parte armis, & equis exutus est. Ex templo que Sfortia promotis castris Parmam contendit: receptusque à ciuibus, qui liberatori, & tyrannicidæ insigni studio fauendum existimabant, Othonis filium in arce obsedit: Is erat Nicolaus cognomento Guerrerius, quæ uox bellicosum sonat. Ea dedita, pari demum euentu, & Regium, & sancti Donini oppidum, cum Triginta amplius castellis in ditionem Atestini deuenierunt: ita, ut fortuna puncto tem-

poris Othonis imperio pariter, ac uitæ finem attulerit. His rebus biennio confectis, Sfortia quum à Nicolao discederet, Monticulo Parmensis agri oppido donatus est; atq; item uexillo, in quo Adamas Turbinatus aureo inclusus annulo depictus erat: quo in signi postea, & ipsum, & posteros eius perpetuò usos fuisse conspiciamus.

De diuersitate famæ ex Othonis cæde.

Cap. XXI.

Vere ea tempestate, qui clarissimi facti nominibus, et rebus men accumulata cum laude celebrarent. Porro alijs contra interpretarentur: utpote qui sacrosanc tam colloquij fidem singulari perfidia uiolatam, iusq; gentium fædo in posteros exemplo temeratum, atque sublatum dictarent: Adeo, ut Sfortiæ, militari iudicio, magna quidem inuidia, sed Nicolao multò maxima conflaretur. Quamobrem Sfortia, ubi se acrius perstringi didicit, publico in loco, ita, ut à multis insignibus uiris exaudiretur, in hunc modum est prolocutus: Desinant, inquit, ex occulto uerbis criminari, quicquid de Othone transactum est: Quandoquidem ego eum iure cæsum, si quis improbet, singulari certamine sum ostensurus. An non ego etiam ingratus, & nequaquam existimari potuerim, si principi, qui me ipsum, copiasq; meas alit, parere, operamque præstare recusassem: in eo præsertim homine tollendo, qui perfidia, & sæua tyrannide infamis, contra fas, & æquum, sceleratis armis aliena appetebat: quum & ego quoque immani lacesitus iniu-

ria cum priuato nomine, & iure quidem optimo, uel ad
aram fuerim occisurus.

Quibus Principibus operam nauarit.

Cap. XXII.

Vatuor demum Pontificibus Maximis, &
q totidē Regibus, aut Dux summus, aut æqua
li cum imperio operā nauauit: Gregorio
XII. primū, ac Alexandro V. quum Ludouicū II. Ande
gauensem, in paternum regnum reduceret: ac demum Ioan
ni XXIII. A quo insigni liberalitate, ut merita stipen
dia soluerentur, Cotignolam patriam dono accepit. Quo
munere nihil uberius, aut omnino incundius in toto uitæ cur
su sibi euenisse fatebatur, quòd honestissimo dominatu par
to, ciuium suorum Princeps esset effectus. Afferuit demum
in libertatem Romanos, Braccio urbe depulso, Legatum que
Vselanum in arce diu obsessum dignitati restituit, Stephanuc
cio Cardinale in carcerem coniecto, qui ordinis, & patriæ
dignitatis oblitus, auersusq; Pontifici, Braccij partes seque
batur. Martinus enim in Concilio apud Constantiam, Ioan
ne in ordinem Senatorium redactō, omnium suffragijs Pon
tifex renuntiatus in Italiam uenerat. Nec multo post, Sfor
tia, uti decuit Pontificiæ dignitatis assertorem, urbe Roma
Iordano Columnæ tradita (is à fratre Pontifice præmissus
fuerat) sacrosanctæ militiæ Vexillifer creatus est: ut eo ho
nore, qui in Italia supremus habetur, supra cæteros duces
emineret.

Ludouico Secundo insignem tantum beneuo-
 lentiam, gratiamque promeruit, quum ille
 Ladislao ad Fregellas memorabili acie su-
 perato, uictoria uti nesciuisset, interrupto scilicet secunda-
 rum rerum cursu, pessimis Pauli Vrsini artibus. Transiuit
 demum magnis, frequentibusque iniurijs, ab eodem Paulo ur-
 be extrusus, ad Ladislaum. Ab hoc Rege, qui totius Italiae
 imperium ingenti animo affectabat, quatuor oppidis in Sa-
 minio donatus est: quum et antea Franciscum filium ur-
 bis Tricarici Comitem fecisset: qui tredecim annorum pu-
 er, ut paternae fidei obses foret, e Ferraria Neapolim ad-
 uenerat. Ladislao autem immatura morte surrepto, sorori
 eius Ioannae Reginae adhæsit: iactatusque est uario euentu,
 magnis fortunæ fluctibus: quum modo insigni gratia flo-
 reret, modo graui pressus inuidia mergeretur. Incredibile
 quidem dictu est, quantos æstus receperit Reginae ani-
 mus, quum insanis amoribus perditissime descriueret. Nam
 Alopo, Urbanus Aurilia, atque eo prætextu legationis in
 Germaniam ablegato Caracciolus successerant. His admi-
 scebatur Sfortia, procacibus Reginae oculis ad amorem pel-
 lectus: Eo cæteris grauior riuialis, quod omnes simul in-
 gentis animi uirtute, copiarumque inuictis opibus anteiret.
 Inter tantos rerum motus, quibus modo aduersa, modo secun-
 da, et semper instabilis fortuna Sfortiam exercuit, obue-
 nere ei, largiente Regina, Bencuentum, Manfredonia, Baro-

lum, itemque Tranium urbes, & supra XX. Oppida, partim in Apulis, & Samnio, partim in Brutijs, atque Lucanis. Sed diductus demum à Regina, quum Sirgiani dolis, ac insidijs peteretur, Ludonico Tertio Secundi filio se coniunxit, ita iubente Martino Pontifice, qui Ioannam Regiæ maiestatis nomen perpetuis stupris dedecorantem, regno exturbandam susceperat. Sed amantium iræ, bella, suspiciones cum rebus exitum dederunt, ut Sfortia rursus in gratiam, pristinumque militiæ honorem reciperetur. Quo etiam tempore cum Braccio ueterem amicitiam repetiuit, quam duo longè clarissimi Duces, manentibus inducjs, in colloquium Saccomania in sylua deuenissent. Desciuit demum ab adoptante matre Regina ingratus filius, Rex Alfonso: ad eò, ut capto Caracciolo in arce Capuana Reginam oppugnarret. Qua indignitate permotus Sfortia, obsessæ celeriter opem tulit: memorabiliq; pugna, Rege profigato, Catalanos in arcem nouam compulit: neque postea unquam ab officio, amicitiaque discessum.

Quoties prospere, infeliciterq; pugnarit.

Cap. XXIIII.

Epties iusta acie feliciter pugnavit, tertantum alteram fortunam expertus, & ea quidem conditione, ut aduersis aliquantò clarior, quàm secundis haberetur. Nemo enim eo constantius hostilem impetum ferre, pertinacius resistere, nobilius pedem referre, & denique fortius Ducis simul, ac militis of-

fcia implere didicerat: utpotè qui nunquam propinquo, & ferienti hosti terga ostenderet: nunquam nisi omnium postremus, & ora ferociter obuertens, & acriter repugnans, se reciperet.

De Angelo Pergulano profligato. Cap. XXV.

P Isanis graui bello, & prædura obsidione fermè oppressis, quum Angelus Pergulanus, incomparabili uictoria de Heluetijs parta, admodum clarus, qui opem ferret, Aurelia uia, per Senensum oram aduentare nuntiaretur, unus Sfortia obuiam eundi, reprimendiq; hostis munus alacriter suscepit: Quamquam Bertoldus Ursinus ad quem belli summa respiciebat, ne ancipiti prælio pugnandum foret, remoturus à muris castra id consilium damnaret, & minus ab ipso quoque Tartalia probaretur. Concedente igitur Nerio Caponio legato, qui promptum in eo animi uigorem admirabatur, magnis, ac inusitatis die, noctuque, confectis itineribus, syluisq; etiam, ac impeditis fluminibus, magno labore superatis, improuisus ad hostes contendit. Quo repentino incurso, cum signa è syluis educerentur, tantum terrorem imparatis intulit, ut Pergulanus bis frustra composito agmine, bis pugna strenue instaurata, fusus, fugatusq; sit, signis, ac impedimentis omnibus amissis, & uix quarta parte equitum ex uehementi cursu seruata. Ad eam quoque uictoriam memorabile facinus adiunxit, quum detracta hostibus saga, equites suos

induere, prælatiſq; Pergulani uexillis ad proximi oppidi portam procedere felici dolo præcepiſſet. Id erat Caſtalionum ab Aprili piſcoſo lacu Piſcarium appellatum, in ora maris ſaxeo tumulo impoſitum. Nec mora, oppidani eo errore decepti, hoſtes pro ſocijs gratulanter exceperunt. Atq; ita irrumpente occupatam à primis portam toto exercitu, oppidum captum, direptumque eſt. Ob eam rem à Pergulano male geſtam, deſperatis rebus, Piſani Florentinis deditio- nem fecerunt. Sfortiæ autem, dum uita maneret, Senatus, uti de Republica benemerito, millenos quot annis aureos lilia- tos donatiui nomine decreuit.

De Ladislao Rege ad Lyrin ſuperato.

Cap. XXVI.

O Bello, quo Ludouicus Secundus Andega uenſis, adiuuante Gregorio Pontifice, ipſo Sfortia, ac item Paulo Vrfino Ducibus, in Apuliæ regnum reducebatur, mirum in modum, cum prudentiæ militaris, tum inuſitatæ uirtutis laude, nominis famam adauxit. Ladislao enim Rege, ut fines tueretur, ex Caſſinatibus campis alacriter prouectus, quum ob id ſuſpenſo admodum Ludouico Duces cunctarentur, Sfortia perno- bili in medium prolata ſententia tranſeundum omnino Lyrin amnem, atque è uestigio hoſtes inuadendos cenſuit: quod cunctari, & ſedere arma inferentibus, ineptum, & exitiale uideretur. Itaque Lyri ſupra Fregellas, uado ſuperato, col- latis ſignis eſt dimicatum: & eo quidem euentu, ut proſli-
gato

gato Rege, & prostratis eius copijs, castrisq; etiam, & signis, ac Ducibus captis, uictoria inter memorabiles pararetur. Eo die Sfortia, cuncta moderatus, instruxit aciem: & primum agmen in hostes induxit, ita, ut ferè omnium primus fortissimum quenque se sequi iubens, inclinata, adpressâq; lateri hasta, purpureis insignibus conspicuus, Nicolaum Campobasse Comitem, qui auratis armis refulgens, & præalte cristatus eminebat, ingenti ictu prosterneret, & caperet: ipse que demum, uariante fortuna, ut fit, crescentibus utrinque auxilijs, in omni ferè pugnae loco, atque periculo, & præclarus adhortator, & bellator acerrimus conspiceretur. Vsus est ea die incomparabili equo spadice alternos pedes usque ad genua calciato, cui ab agilitate Cato nomen erat. Primam igitur uictoriae lauream Ludovicus Sfortiae detulit, inuidente Paulo Ursino. Quod non multis inde annis Ladislaus, ambobus Regijs in castris ad Tudertum militantibus, præclaro testimonio confirmauit: quum præsentem Paulo, Sfortiam interrogans, dixisset: An non, & hoc oppidum expugnabis, qui ad Lyrin cum illo Cato equo tuo ubique pugnax, & uehemens, me ipsum, copiasq; meas prof ligasti? Quæ uerba in Pauli animum iam antea cæcoliuore corruptum, profunde admodum descenderunt. Sfortiam enim uir superbus, neque superiorem sibi, neque parem existimari uolebat.

De prælio ad Aquilam feliciter commisso.

Cap. XXVII.

1116
¶ Vum Regina delitijs, amoribusq; uacaret,
9 ¶ Alopis Regio planè fastu rerum potire
tur, capto demum Sfortia, plerique regni
Proceres ab ea defecerant. Sed ante alios Alopum, Regi-
namque terreat Antonaccius Regulus, uir bello clarus, qui
Aquilam ualidisimam urbem occuparat. Is terror Sfortiæ
saluti fuit. Custodia ctenim eductus, instructo ualido exerci-
tu, Aquilam contendit. Cum castra ad urbem proferren-
tur, Antonaccius, uiribus, ac ingenio ferox, minime dubita-
uit, quin copias omnes militares, atque item Aquilanorum iu-
uentutem, & ingentem armatorum agrestium manum educe-
ret, & magna loci fiducia, & populari quadam alacritate,
infestis signis, in Sfortiam deferretur. Ferunt Sfortiam
temeritate, ac insolentia hostium permotum risisse paulu-
lum, monuisseque Præfectos, ut confertum, maximeque den-
satum cataphractorum agmen irruentibus obijcerent, nihil
autem loco mouerentur, donec ipse, quid fieri uellet, tuba si-
gnum dedisset. Erat in dextra, accliuus locus, ibi cohortes lo-
cat: ad læuam, planiore in loco, leuem armaturam eque-
strem lunata ala sese ostentare iubet: ipse subductis è me-
dio agmine delectis aliquot turmis, magno itinere flexu, in
tergo nihil tale putantibus sese ostendit, ita, ut nouissimos ho-
stium exeuntes porta, partim intra urbem compelleret, par-
tim ab urbe exclusos, & ad suorum extremum agmen con-
fugientes persequeretur. Tum uero signo tuba dato, & pe-
ditatus ab accliuo loco repente in latus hostium decurrens, &

leuis armaturæ è diuerso expansis alis concitata, in medios impetum fecere: Cataphractus quoq; equitatus à fronte irruentium impetū egregie excepit, atq; sustinuit: Ac eodem ferè puncto temporis Sfortia cæcidit terga. Quibus malis undique circumuenti Aquilani, in medio cæsi, & ad unum ferè omnes cum Ducibus, atque uexillis capti, temeritatis poenas dederunt. Qua calamitate permoti, qui in urbe resisterant, portas uictoribus aperuere, orantes Sfortiam, ut uictos pariter, & deditos conseruaret. Nec mora, captiuos omnes una uoce liberauit: Antonacciumque in primis, & Decuriones urbis cænæ adhibuit. Tanta re patrata, confecto que bello sine suorum uulnere hortatus est Aquilanos, ut Reginæ nomen in posterum fidelius colerent, & ad impetrandam erroris ueniam ipsius auctoritate, ac officio uterentur: se libentissime intercessurum pro his, quos incolumes conseruasset, quum iure belli diripere, atque interficere posset. Id uero fortunæ fuit humanis rebus illudentis, Aquilanos paulo ante superbia elatos, ingentiq; mox fractos calamitate, & demum subito, atque insperato gaudio exultantes conspexisse. Quo Aquilanorum exemplo adducti, Julius Cæsar Capuanus, qui Capuam occuparat, & Carolus Martianus, & Christophorus Caietanus, restitutis urbibus, ac oppidis, ueluti desperantes, consilio que depulsi, Sfortia uade, fidemque suam Reginæ nomine præstante ad officium redierunt.

Artaliam inimico simul, ac hostili animo
persecutus, ad Thuscanelam improvisa acie
profligavit, ulturus iniurias, quas superiore
anno, dum in custodia seruaretur, acceperat. Noctu enim à
diuersa Viterbij porta, ut speculatores falleret, cum expedi-
tis copijs profectus, pedites caua in ualle occultauit, ut ex in-
sidijs, quum signum pugnae datum foret, extemplo profili-
rent: Turmas uero quatuor, cum Sanctoparente, obliquo iti-
nere locatas statuit: ipse cum robore equitatus intra syluam
constitit: Vti praeeperat, praemissi leuis armaturæ equites,
praedatorum specie, armenta pascentia corripere, fugatis
agrestibus, coeperunt. Tartalia ad clamorem excitatur, fami-
liam armat, praedam abigentium tergis inhærere iubet: cre-
scente tumultu, oritur praelium. Auctis numero hostibus
Tartaliani equites ad tubæ cantum sub signis porta effun-
duntur. Nec se continet Tartalia, quin ad ferendam opem
cum globo cataphractorum crumpat. Tum uero erupere
è syluis undique Sfortiani: pugnatumque est, ac si alias un-
quam longè fortissime. Sed premente Sfortia acrius, ster-
nenteque signa, Tartaliani intra portam sunt compulsi, ma-
gno accepto detrimento, maioréque Ducis periculo, qui inue-
ctus per pontem irrupentibus simul Sfortianis casu quo-
dam seruatus est: quum Hugonem Sfortianæ turmæ præfe-
ctum, uehementi offensione ab cathena pontis in fossam de-
turbatum, reliqui impedito, atque occupato ponte subsequi ne-
quiuissent. Nam Tartalia saucius, et multo percussus me-

tu exemplo cataractam demitti iussit, ita, ut alienæ salutis oblitus tertiam ferè suorum partem excluderet. In his Donatus Lauellus Tartaliæ frater fuit. Captus est & in oppido Pellinus Cotignola Dux turmæ fortissimus: qui cognitum Tartaliam, magnisq; ictibus ferreæ clauæ percussus, ut caperet, fuerat insecutus. Eo prælio Franciscus Sfortiæ filius sextumdecimum natus annum, quòd antea ei pater minime concesserat, in aduersos hostes alacriter hastam perripuit: subindè que cingulo militari, & calcaribus aureis, præclaro etiam hostium testimonio exornari promeruit.

De pugna ad Sebeti Pontem egregie depugnata. Cap. XXIX.

Emorabili autem ea acie, qua iuxta Neapolim ad Sebeti amnis pontem pluribus horis est dimicatum, mirificæ uirtutis laudem tulit: præclaro maxime Alphonsi Regis præconio confirmatam, qui tum hostis, & spectator è trireme cuncta oculis obseruarat. Reducebat tum Sfortia Ludouicum III. Andegauensem in auita, paternaque iura Neapolitani Regni, authore Martino Pontifice: Quum Reginam seuerè aliquandiu, & frustra demum castigatam armis omnino persequendam censuisset: quòd nihil famæ suæ parceret, nec ullo dedecoris metu, aut respectu Christianæ pietatis permoueretur: Vtpotè quæ iam pridem contra fas, & Regium decus, amatoris Sergiani intolerandæ libidini nobilissimi regni nomen, & diuina, ac humana omnia subiecisset. Ob

id impotens sui mulier libidine simul, atque superbia exar-
dens, Alphonsum in Corsica bellum gerente euocarat, adopta-
ratq; in filium, ut Hispanicis opibus uim Galli hostis popul-
saret. Itaque multis ante diebus oppugnata, & ex insidijs
per aquæductum, & obsoletam portam semicapta Neapo-
li, & Ludouicus in Sfortiana castra ad Auersam peruenit,
& Alphonfi onerariæ, & rostratæ naues ad Oni arcem ap-
pulerunt. Quamobrem Sfortia, & nauandæ operæ, &
ostentandæ uirtutis cupidus ad Sebetum usque castra pro-
mouit. Inde sex stadijs ad urbis portas, præmissis leuis
armaturæ equitibus, non modo Reginae stipendijs addictos,
Vrsum Vrsinum, & Iacobum Candolam, & Bernardum
Cartheium Duces, uerum & equites Catalanos, quos Al-
phonfus aduexerat, & Neapolitanos, tum maxime equitatu
studentes ad prælium exiuit. Commissa est pugna pari-
bus animis: Sed Alphonso triremes ad litus admouente, &
lapideas pilas tormentis in opposita hostium latera sæpius
emittente, ter repressa est Sfortiæ uirtus. Sed deteresa tormen-
ti icetu ab caside crista, eo ardore pugnam restituit, & si-
gna intulit, ut pulsî loco hostes terga darent, & dissipato
agmine cum multa equorum, ac hominum strage intra por-
tam compellerentur. Tum uero Sfortia uictor, ut Ludouico
simul, ac Alphonso designatis Regibus ardorem, studiumq;
suum ostentaret, in præalta ad portam munitione Andaga-
uensium signa præfixit, tutatus ea per semihoræ spacium
ne à quoquam prius, quàm se reciperet, impune tollerentur.

Eo prælio id certe memoria dignum accidit, ut uirtutis amo-
 re Alphonſus in eum unum tormenta naualia dirigi uctaret.
 Sfortia uero pariter ediceret, ne currulibus tormentis in lito-
 re conſtitutis triremis Regia peteretur. Nam Squarcia Mo-
 nopolitanus inter Sfortianos bellator acerrimus, quum ſuf-
 foſſo equo captus, & ad Regiam triremem ſcapa perdu-
 ctus, petente Rege, pugnantem Sfortiam digito commonſtraſ-
 ſet, ille pernobilis, & planè regia humanitate, parcendum
 cū Duci eximio, tum bellatori fortifſimo protinus edixerat.

De Roma libertati reſtituta, & Picinino acie capto. Cap. XXX.

Iſſus à Regina cum ualidiſſimis copijs, ut
 in urbem Romam impotenti Braccij domina-
 tu liberaret, ad promerendam eo inſigni be-
 neficio gratiam apud Martinum Pontificem, inter Appiam,
 & Latinam portam caſtra locauit. Inde quum Braccium,
 uel miſſa per præconem cruenta ad eum cheirotheca, ut iu-
 ſto prælio certaretur, fruſtra prouocaſſet, ſupra Oſtiam
 demum Tyberi ponte conſtrato, exercitum traduxit, tanta
 animi magnitudine, uictoriaeque fiducia, ut dubitantibus, ſciſci-
 tantibusque Præſedtis, an ullum haberet amicum, à quo comea-
 tum eſſet pctiturus, comprehenſo gladij capulo, reſponde-
 rit: His uiris, & fortibus omnia feliciter expedit. Atque
 ita pontem reſcindi iuſſerit. Ad eius rei famam, ad eò mente
 commotum fuiſſe Braccium ferunt, ut diſſiſus Populo Ro-
 mano, nec conclamatibus quidem uafis, multisque relictis impe-

dimementis per Miluium pontem se proriperet, atque inde
recisa pontis parte, ne hostis insequi posset, in Umbriæ fru-
nes citato agmine deferretur. Sed compositis iam urbanis re-
bus, Picininus Braccio circa Preneste cum parte exercitus
relictus, quum in festa populatione circa urbem Romano-
rum armenta diriperet, & Romanos primò, ac ipsum de-
nique Sfortiam, ut opem ferret, ad prælium exiuit. Pu-
gnatum est uario euentu, & utrinque semper acerrime præ-
ter aquæ ductum: quum Picininus prædam tueri, & Sfor-
tiani, Romaniq; iam longè abactam recuperare, summa con-
tentione decertarent. Ad extremum adnitente, cohortantéq;
Sfortia, Bracciani profligantur, omnisq; item præda recipi-
tur, capiturq; ipse Dux hostium Picininus, ad augendam Ro-
manorum, Sfortiæq; lætitiã. Istandiu in Capitolio ualde
humaniter, ac liberaliter custoditus, non prius est emissus,
quàm impetrante Braccio Sfortiani milites, Ducesq; à Tar-
talia in insulas Vulsinij lacus relegati, facta permutatione,
ad Sfortiam incolumes peruenerunt.

De Alphonso Rege acie profligato.

Cap. XXXI.

Ongè autem nobilissime, secundissime que
I - cum Alphonso Rege conflixit: quum ille
ingrato animo, atq; impijs armis Reginam
matrem oppugnaret. Procurante enim Martino, nec abnuen-
te Ludouico ad Caietam pace facta, & restitutis demum
Acerris, Sfortia Regina, Regisq; militiæ fuerat adscriptus,
ea conditione,

ea conditione, ut præoccupanti, exigentiq; operam nauaret. Eo tempore Alphonsus regnandi audax, neque probra famosa matris, neque portentosam Sergiani potentiam ferre poterat. Itaque felici astu, simulata ægritudine, ille et tum ob id Sergianum, ac officij causa, ut decumbenti assideret, in arcem nouam uenientem cum uniuersa familia comprehendit, correptisq; repente armis, cum delicta ad id Catalanorum manu, ut Regiam opprimeret, ad Capuanam arcem aduolauit. Sed magno casu, renuntiante Sergiani casum puero, qui facile inter crura custodum portæ elapsus accurrerat, Regina seruata est. Iam enim armatus Rex prioribus equi pedibus pontem attigerat, quum à Damiano Centurione, reiecto per frenum equo, ianua est prohibitus. Nec mora, ac citis undique copijs, circumferri, oppugnariq; missilibus, atq; tormentis cœpit. Peruasere tamen cum literis Regine ad Sfortiam nuntij, maturam operam perditis rebus implorantes. Itaque Sfortia à Mirabello, insigni celeritate, Neapolim, promotis ad arcem copijs, profectus, per idoneos homines orauit Regem, ut tam sædo incepto absistere, nec à femina eadem et matre oppressa (quod à uirtute Regij animi alienum uideretur) gloriam appetere uellet. Se enim officij lege præoccupatum Regine salutem deesse non posse: sed daturum enixe operam, ut Regina eum ex æquo regnare pateretur: tollerenturq; dissensionis causæ: quod factu facile foret: Quandoquidem Sergianus in ipsius manu esset: à quo Regine animus ad omnem consilij casum expositus depende-

rect. Ad ea Alphonsus clare respondit: Se Sfortia armato, disceptatore, atque arbitro uti nolle. Nec multo post, magnis accitis undique copijs, Regio spiritu egressus urbe, collatis signis, cum Sfortia dimicavit. Eo prælio uera uirtute, & uariis sæpe euentu, quum multis horis pugnaretur, ad extremum Sfortia, felici consilio, hortorum macerias in latere hostium disiecit, ancipitiq; acie circumuentos hostes fudit: tanta ui intransuersos inuectus, ut penè Rex ipse interclusus caperetur. In ea equorum, ac hominum strage, Sfortia primum Regiæ alæ Signiferum sua manu confodit: captaque sunt equitum ad duo millia, & in his nobiles Catalani centum uiginti: Illustresq; uiri Raimundus Perillius, Ioannes Moncata, Bernardus Contellia, & Lupus Corellia. Eodem uictoriæ impetu in arcem Alphonsus est compulsus, ita, ut à Neapolitanis, Sfortianisq; Catalanorum omnium domus in prædam uerterentur.

De infelicitate prælii ad Viterbium.

Cap. XXXII.

Nfelici porrò euentu ad Viterbium cum Braccio pugnavit: sed desertus, & proditus à Giliberto, & Nicolao Ursino, qui cum Braccis, paucis ante diebus, occulto fœdere iëto, ubi occasionem fortuna præbuisset, se Sfortiam in acie deserturos promiserant: Cuius sceleris indices tabulas Nicolai scriptas manu, Braccius in colloquio ad Saccomaniam syluam Sfortiæ postea ostendit. Dimicatum est Cassia in uia non

longè à Buffetanis aquis, quum Tartalia transuectis per Vulsinium lacum copijs suis Braccio se coniunxisset, qui ab Arispampano, è à Balneo Regio (id Feroniæ lucus fuit) ad montem Faliscum peruenerat. Pugnaere summi Duces, summis incensi odijs, summisq; uel ob id annexi uiribus, à meridie ad occasum solis: Quum nemo (teste demum ui Etore Braccio) è tantis copijs (quandoquidem ab octo millibus equitum pugnaretur) ipso Sfortia, aut maiore arte, aut uehementiore impetu, aut diuturniore constantia dimicasset. Cæterum Sfortiam frustra reuocantem suos, ut in prælium redirent, letale uulnus ceruice acceptum tardauit, amis sis sub inde mille & septingentis equitibus. In his capti sunt quadraginta octo Præfecti, & Centuriones, uirtute uero maxime illustres, Foschinus sororis filius, Acacfabriga, Mannusq; Bariles, quos Braccius in Vesentinam, Martanamque insulas custodiendos misit.

De clade ad Cryptam accepta.

Cap. XXXIII.

Lturus iniurias à Sergiano sibi illatas, qui ab ipso uenena, & sicas frustra pertentarat, struxeratq; dudum insidias ad Sarni pontem armato exercitu, Neapolim intrauit, inclamantibus Sfortianis Regiæ nomen: Sergianum uero ad necem deposcentibus, qui impotenti superbia, malignitateq; diuina, ac humana iura conturbaret. Fauebat Sfortiæ nobilitas omnis, cuius concursu, authore Francisco Morimino, porta intranti pate-

facta fuerat. At Sergianus tanto metu consternatus, quod
 viribus esset impar, ad dolosa conuertit: emittiturque Arce
 Franciscus Ursinus, auctoritate insigni, qui Sfortiam adeat,
 nomine que Reginae orat, ut ab armis discedat. Fore enim,
 ut æquisimis conditionibus ea controuersia ad otium deduca-
 tur: Non debere eum, quum priuatas iniurias ulcisci prope-
 raret, publicarum rerum salutem in periculum deuocare, læ-
 sa præsertim, & sugillata Reginae maiestate, quæ eundem
 cum Sergiano, conturbationis, atque molestiæ casum subire
 cogeretur. Ad ea Sfortia respondit: se, uti antea Reginae
 nomen in omni fortuna spectata fide coluisset, ita & tum
 eius causa iniurias omnes, & contumelias animo depositu-
 rum, modo ipsa se traduci, & circumagi fallacissimis Ser-
 giani artibus minime pateretur. Ita comente sæpius Ur-
 si-
 no, & res compositas simulante, & prædicante, ut cogen-
 dis, instruendisque copijs spatium daretur, ad id Sfortia, po-
 stulante Regina, adducitur, ut copias educltas urbe in subur-
 bana Corregia transferret. Ea sunt contra Arcem nouam,
 & ad subiecti litoris plagam hortorum amœnitate percele-
 bre extenduntur. Per hunc modum tanto armorum impetu,
 spe pacis ad otium compresso, quum Sfortia nihil omnino ti-
 mendum putaret, spatiaretur que incermis in litore, Ursinus
 magna armatorum coacta manu, improuisus erupit; in compo-
 sitos adoritur: fundit que tanta celeritate, ut Sfortia seminer-
 mis inopinati periculi casum excipere cogeretur. Sfortiani
 toto eo litore fugati ad Cryptam perfossi, a Cocceio Pausti-

lippi montis peruenere. Ibi aliquandiu Sfortia, globo facto, pugnam sustinuit: ipse que demum per Cryptam subsecutus, Casale Principis euasit, amissis quingentis equitibus. Sed demum refecto exercitu ab Aurilia familia Aceris receptus, tanta ui demum ad oppugnandam Neapolim est reuersus, ut Sergianus filios obsides dare, sarcire detrimentum ad Cryptam receptum, remissâque potentia parcem ferre congeretur.

De infelici pugna ad Capuam. Cap. XXXIII.

Braccio quoque tumultuaria pugna supera sullo dâ tus, ad sanctæ Mariæ Burgum, quo in loco ueterem Capuam fuisse constat, sexcentos amplius equites amisit, adeo, ut i Braccianis, Acatabriga, atq; Iannucio captis, Tartalia primum, & ipse demum Sfortia ad Auerfam usque pellerentur. Occultarat enim Braccius aliquot turmas prædensa in sylua, quæ ad Silicium Clani pontem, Atellanamque uiam pertinebat: quarum eruptione, quum in transuersos impetum fecissent, primæ pugnantium alæ a reliquis interclusæ, prosligatæq; sunt. Cæterum Braccius, ubi Capuam est reuersus, de Iannucio uiro fortissimo supplicium sumpsit, quod paucis ante annis ab ipsius castris, exacto stipendio, sed nequaquam impetrata missione discessisset.

Quoties prælio, & insidiis sit captus.

Cap. XXXV.

Emel omnino manu hostium, bis inimicorum
s fraude captus est. Cæterum adeo felici sorte, ut è calamitate, seipso semper maior, & clarior euaserit. Siquidem præter honores, & opes, quas obiter ab innocentia, præclarâ que uirtute affluenter est consecutus, etiam illi (quod in summa totius uitæ iucundissimum uidetur) opportunè, atq; feliciter euenit, ut inimici eius fere omnes, admirabili Deorum immortalium iudicio plecterentur.

De prælio ad Casalecium facto. Cap. XXXVI.

O insigni prælio, quo ad Bononiam, iuxta
Rhemi pontem Bernardonus uir Gallus
Pontificis, Florentinorumque, & Bononiensium imperator superatus, captusq; est ab Alberico, & Vermio Ioannis Galeacii Ducibus, Sfortia & ipse in potestatem hostium deuenit. In eum enim constantissime dimicantem, & deserente locum Tartalia, à latere præsidio nudatum, Facinius Canis Dux acerrimus, cum densata ala Cataphractorum equitum irrupit, adeo uehementi, improuisoq; impetu, ut multis prostratis, & ipse Sfortia equo per armos hasta perfosso deturbarctur, superincidentibusq; uictis simul, atque uictoribus, planè oppressus summum uitæ periculum adiret. Vbi uero Alberici beneficio castris hostium se explicuit, ingenti animo gregarios milites, qui exuti armis, & equis, more militiæ, dimittebantur, cohortatus est, ut bene sperarent, & se Duce Florentiam uenirent. Fore

enim, ut accepta incommoda Senatus liberalitate, et cura sarcirentur. Ita ipse pedes Apenninum transgressus, portæ urbis applicans, uti erat puluerulentus, recta in Curiam contendit, trecentos amplius viros fortes adducens: Patres conscripti, inquit, nos uestri milites, uti oportuit, pro dignitate uestra, et militari laude impigre pugnauimus: fortuna autem quod uoluit, et potuit, insolenter effecit. Cæterum si digni sumus, qui uestra benignitate, armis, et equis instruamur, dabimus enixe operam, ut nos iudicij uestri minime poeniteat, et nos uberiore stipendio digni uideamur. Placuit Senatui in eo publico omnium dolore generosi, in fractisq; animi uigor: extemplo que sportia, accepta largè pecunia, et reffectis turmis, duplicatam numero equitum præfecturam obtinuit.

Quomodo ex insidiis sit captus.

Cap. XXXVII.

Alignitate porrò, et parum uirili insidiarum genere Pandulphi Alopi circumuentus, et in Arce noua Neapoli custodiæ traditus per quatuor menses nihil mitius expectauit, quam, ut à carnifice conficeretur. Id enim unum ab improbis, ac imbellibus, quibus ex ignobili metu inhumana crudelitas inesse soleret, omnino timendum arbitrabatur. Quandoquidem illi naturæ uitio, uiros fortes, et illustres, in fontesq; præsertim non capere, aut forte captos, non temere unquam dimittere, ueluti exacerbatis iniuria eorum animis consueissent. Erat Alopus

natalibus clarus, sed decore formæ, et morum illecebris ma-
ximè insignis, quibus Reginam, fracto pudore, insanientem
ad amorem pellegerat. Ea enim, uti iam pridem uidua, subla-
to scilicet marito, qui erat ex Austria domo, Norici Regu-
lus, ac demum orbata fratre Rege Ladislao, apertius, atque
liberius, uti libido extimularct, amoribus uacabat: adco, ut
Alopium ærarij præfectura ornatum, ueluti consortem impe-
rij, et rerum omnium arbitrum, Neapolitani Græcorum
more, in adulationem promptissimi Regijs honoribus per-
colerent. Is diffusus summo gratiæ loco, qui tum maxime
lubricus uidebatur, quum ad fastigium propius accedit, Sforti-
am tanquam riualem suspectare cœperat, Regina scilicet,
ubi à grauisimarum rerum consultationibus discederet, fa-
miliarius, ac blandius cum Sfortia iocos miscente. Tanta
enim erat in eo uiro staturæ dignitas, et frontis honos, et
in sermone alacritas militaris, ut Regine animam ingenitæ
libidini semper obtemperantem, facile occupare posse uide-
retur: Ut inde, qui, et gloria sua, et militiæ opibus tan-
tus erat, ualidissimo gratiæ nexu confirmatus, ut summi Du-
cis, et denique Regis nomen usurparet. Itaque liuore, atque
perfidia Pandulphi, Sfortia nouo calumniæ genere onera-
tur, subornatis, qui dicerent, non incerta fama circumferri,
Sfortiam ante omnes delectum esse, cui Regina nuberet, ma-
turis ipsam nuptijs fore, ut Rex intra paucos dies appella-
retur. Per hunc modum nihil tale suspectans Sfortia, ex
cœnaculo in cubiculum ductus, atque inde custodiæ traditus

est. Sed in eum nihil durius, & atrocius statuente Regina, nec obsistente tamen impotenti amatoris cepto, plane accidit, ut nemo è tantis copijs, totq; præfectis, uti sperarat Alopus, à Sfortia deficeret: Sed in unum Sfortiani omnes, Laurentio Duce, ad urbem Clusium cogentur: peruasuri infestis armis usque Neapolim, ut Ducis iniurias uindicarent. Peropportune quoque sub id tempus allatum est, Iulium Cesarem è familia Capuana, Capuam, unde erat oriundus, occupasse: Christophorum item Cactanum defecisse à Regina, & Iacobum Candolam, qui Dux bello clarus erat, Aquilanos ad defectionem impulsisse. Qua rerum necessitate adductus Alopus, quum nemo esset, qui ipso Sfortia melius, atque præsentius Reginam tutari, rebellantesq; compefcere, & persequi armis posset: Sfortia cum multo uerborum honore custodia educitur: datisq; obsidibus, & accepta ingenti pecunia, gerendi belli cura ei protinus demandatur, ea conditione, ut Catellam Alepi sororem, matrimonio sibi adiungeret: qua affinitate cum Alope sincera fide in gratiam redijse testaretur. Obsidum Princeps fuit Franciscus filius, qui postea uirtute animi, & felicitate rerum gestarum, omnes eius ætatis Duces antecessit.

Quomodo ad Beneuentum sit captus. Cap. XXXVIII.

P Aribus quoque insidijs, sed multò acerbiorè periculo, & calamitate maxime diuturna, iterum in carcerem est coniectus. Nupserrat

Regina Iacobo Martiæ Comiti uiro, è Narbonensi Gallia, Regijs natalibus orto, nulla honestiore de causa, quàm, ut impuditiæ probra accepti coniugis imagine tegerentur: cæterum ea conditione, ut is Regio nomine penitus abstineret, & Tarentinus tantum Princeps appellaretur. Miserat Regina, qui eum è Manfredonia Neapolim uenientem exciperent: ipsum ante alios Sfortiam, qui Magisterij equitum honore longè amplissimo cæteros antebat, & cum eo Perettum Allobrogem, Regiæ Aulæ Præfectum, Troiæ Comitem, atque item Iulium Cæsarem Capuanum, cum Fabritio fratre, & Cecholinum Perusinum, alas equitum ductantem, homines gloriæ, ac amplitudini Sfortiæ plurimum inuidentes. Hos diserte etiam, atque etiam Regina monuerat, præceperatq; ut Iacobum non alio, quàm Principis nomine salutarent. Verum, ubi in conspectum est deuentum, solus Sfortia, cæteris omnibus, magno astu, & repentina perfidia in adulationem procumbentibus, Regiæ mandatis paruit: neque uel præfenti exemplo adduci potuit, ut eo scelere Reginam offenderet, ac officij, pariter & libertatis oblitus impudenter assentaretur. Ita, uti coniurabant uictores Sfortiæ hostes, Iacobum adeunt, in Sfortiam, falsis uera miscentibus, peracerbe, & grauius inuehuntur: adduntq; magnis pollicitationibus, si animum Regio nomine dignum cœptis afferre uelit, se omnes strenue operam nauaturos, ut ei certissimo Procerum studio, & secundissima Populi uoluntate, nec demum succensente Regina, Regiæ dignitatis corona deferretur. Sed

ante omnia, Reginam duobus impotentibus mœchis, atque la-
tronibus omnino liberandam uideri, qui Regnum pro libidi-
ne lacerandum, euasandumq̄, subacta pessimis artibus Re-
gina, arroganter occupassent. Hos esse & Alopum &
Sfortiam: Sed illum postea Neapoli facile tolli posse, si
præsentem Sfortiam celeriter oppresissent. In hunc mo-
dum inita conspiratione, per assuctos cædibus satellites, quo-
rum Sclauettus ex Illyrico Princeps erat, eum in itinere con-
fodere statuerunt: quum in uado Caloris amnis incautus,
& à suis disiunctus facile confici posse uideretur. Sed
percussoribus demum ad patrandam tanti uiri cædem ani-
mus defuit, quum insidentem militari equo, cui à sefforis fi-
ducia, Sperantio nomen erat, quadratoque suorum agmine,
& minaci uultu annem transgressum, formidassent. Cer-
tis enim cōiecturis uir acutus clam ab se quædam imperari,
agminaue componi animaduverterat, notaratq̄ pallentia ora
in quibusdam, qui atrocia, & periculosa suspensis animis
agitare uidebantur. Sed nihil adeò sæuum aduersum se pa-
rari posse, uir ad apertus, & generosus ad animum ad mitte-
bat, adeò, ut in Arcem Beneuentanam ad Iacobum ascendere
non dubitaret. Ibi ex composito, quum Iulius Cæsar spur-
cissimo ore, maledictis agendo perfidiæ crimen obieceret:
contraque ipse succens ira, & calumniæ indignitate per-
motus, cum tanquam improbe mentientem in singulare certa-
men militari pro uocatione deuocaret: Spectante Iacobo, res-
cò deducta est, ut Perettus, & Ceccholimus, simulatione of-

ficij altercantes dirimerent, comprehenso q̄ in diuersa cubi-
cula diducerent. Sed Iulius statim est dimissus, Sfortiæ au-
tem manicæ ferreæ statim iniectæ. Nec mora, magno con-
cursu factò, Sfortiæ domus diripitur, equites uertuntur in
prædam, captiꝫ tres liberi eius, et propinqui ferme omnes
custodiæ traduntur, uno excepto Sanctoparente, qui initio tu-
multus talia suspectans, atque opportune diuinans feliciter
effugit.

Quo Iacobus ex Principe Rex sit appellatus, et Sfortia seruatus. C. XXXIX

Apto Sfortia Iacobus Neapolim uenit, pro-
cedente que nouam Arcem Auerfano Centu-
rione, cui à contrario euentu Seruatori nomen
erat, ea potitur, Paulum Vrsinum liberat, interfectoq̄ Pan-
dulpho Alopo, nuptiales mensas eius sanguine conspergit.
Nec multò post Reginam coniugalis quidem thori consor-
tem facit, Sed erepta totius Imperij potestate multis onera-
tam probris, et seuerè castigatam, ne diffugiat à Gallis cu-
stodiri iubet: Regios titulos ipse usurpat, et Gallis hono-
res, præfecturas, et Magistratus dilargitur. Interim Sfor-
tia deuectus in insulæ Megaris arcem, cui ab Ouo nomen
est, acerbissimis tormentis cruciandus Bernardo barbaro ho-
mini traditur: ut expressis tesseris quaestione, ea oppida re-
ciperent, quæ Sfortianorum imperio tenebantur. Nec supre-
ma tamen uis, uti antea decreuerant, uitæ eius offertur. Tot
enim acerrimos Duces, propinquos eius, tantasq̄ copias ucte

ranorum militum, amore, & studio incredibili, multisq; be-
 neficijs, & diuturna consuetudine Sfortiano nomini addi-
 ctas formidabant: Vtpote qui eius rei periculum, superio-
 re anno improspere factum fuisse meminerant. Porro
 Sfortiani milites fuga ad Petræfixæ oppidum in Samnio
 coeunt. Michaletus, & Laurentius Attenduli, & Sancto
 parens infesta populatione in suburbanas usq; uillas, por-
 tasq; Neapolini deferuntur. Ob id Iacobus copias conscri-
 bere cogitur, quibus Iulius Cæsar, & Cecolinus hostem
 reprimant, & Tricaricum urbem expugnent, quam Ladi-
 slaus Francisco Sfortiæ filio, præclara pueri indole addu-
 ctus, dono dederat, Erant in præsidio Michaletus ipse, &
 Michelinus Rabinianus, cui Margarita Sfortiæ soror, Fo-
 schini, & Marci Attendulorum mater, defuncto priore
 marito, denupserat. Ii de Sfortiæ salute solliciti, opportune
 de inducijs, compositione que agere cœperant, factâ que pote-
 state impune comcandi è castris hostium, summæ nobilita-
 tis homines Tricaricum uenerant, Antonellus Pudericus,
 Ruffus Caietanus, & Angelus Vellianus nouæ Arcis
 præfectus. In hos Margarita fraternæ uirtutis æmula, ar-
 repto uenabulo loricata impetum fecit, comminata que accr-
 bisimum mortis genus, ni fratrem incolumen sibi redde-
 rent, legitimo iure captos comprehendit. Quando ab ipsa,
 quæ Tricarici imperio, & ditione potiretur, nequaquam au-
 tem à Michalecto, Michelinôque, quibus nullum in ea uibe-
 ius esset, fides petenda fuisset. Id uirile facinus haud dubi-

am Sfortiæ necem auertit. Ex templo enim à legatorum pro
pinquis, concursu ad Regem facto, facile impetratum est, ut
Sfortiæ parceretur.

Quibus conditionibus Sfortia necem effugerit.

Cap. XL.

Is autem conditionibus inter Sfortianos, &
h Regios, res compositæ sunt, ut tradito Trica
rico, et remissis legatis, Sfortiæ liberi, et pro
pinqui omnes, ac milites dimitterentur, præter Franciscum,
qui ad solatium præteritæ calamitatis in liberiore iam, huma
nioréque custodia cum patre relinquebatur: Laurentius aut
& Sactoparens, mille equitum stipendia sub Rege mere
rent: Michaletus quoque, uti luberet, cum Leone, Ioanne,
Alexandroque Sfortiæ liberis in Hetruriam proficisceretur
iureiurandoque Rex promitteret, nihil se postea Sfortiæ no
citurum: Margaritæ item potestas esset, ubi uellet Neapoli
tano in Regno consideret: Idemque liceret Catellæ Sfortiæ
uxori, quæ in tanto rerum tumultu ad sacratas uirgines in
templum Diuæ Claræ cum Lisia priuigna confugisset. Mi
chaletto quoque concessum est, ut quoties uellet, Sfortiam in
uiseret, alloquereturque sine arbitris: Isque demum approban
te, adhortanteque Sfortia, ad Braccium, ueluti ad ueterem
amicum, tuentemque Sfortiæ oppida in Hetruscis cum sex
centis equitibus contendit.

De supplicio Cæsaris, & Sfortiæ Felicitate.

Cap. XLI.

Acato Regno à Sfortianorum incurſionibus
 p Jacobus nihilofecius Reginam in cuſtodia cō
 tinebat, abutebaturq; imperio adeò inſolenter
 ut ſolis Gallis cuncta deferret. Italicos uero homines uſq;
 ad faſtidium omnino reiceret, atq; contemneret: & deniq;
 illuſtrium amicorum obliuiſceretur, qui cum ſummo ſcelere,
 atq; periculo ei Regium nomen aſſeruiſſent, Hac indigni-
 tate permotus Iulius Cæſar ingenio ſuperbo, atq; præcipi-
 ti, ulciſcende cum publicæ, tum priuatæ contumeliæ cōſilium
 deſumpſit. Repulſam enim ter tulerat, quum in locum Alo-
 pi ſupplicio affecti, aut captiui Sfortiæ, aut deniq; Percti
 paulò ante defuncti, ſuffici cupiuiſſet: præoccupantibus cū
 cta Gallis, qui ampliſſimos honores ſibi deberi exiſtimabāt.
 Ii ſunt ordine Magiſter equitum, Regiæ aulæ præfectus,
 atq; item Præfectus ærarij, qui hodie nouitio uocabulo, Co-
 meſtabilis, Senefcalcus, & Camerlingus appellantur. Igi-
 tur Iulius Cæſar letali bile percitus, Reginam ſecreto adit,
 ipſius iniuriam, & communes omnium miſerias deflet:
 quibus ſe præbuiſſe initium fatetur: Sed accepta fide ſerio
 promittit, tam forti animo, quam antea incauto his rebus om-
 nibus ſuam allaturum: modo ipſa dignum Regio ſanguine,
 & præſenti fortuna conſilium ſyncera fide ad animum
 tranſmittat. Confoſſurum enim ſua manu pseudoregem pol-
 licetur, ut Reginam ſimul, et patriam à barbarorum tyran-
 nide liberet. Tum uero Regina gratias agens excuſiſis la-
 chrymis, & præbita dextra, fidem dedit, ſe immortalis be-

neficio obstrictam fore. Si id, quod egregio uoto conciperet,
& à Dijs immortalibus, & à fortuna probaretur: cæte-
rum in id facinus animum pararet, & ad se triduo reuer-
teretur, ut cuncta aptius, uti opus foret, constitui, atq; instrui
possent. At sæua mulier, nec oblita recentis iniuriæ, quod au-
thore Iulio Cæsare, & necatum Alopum, cuius memoriam
occultis fletibus assidue percolebat, & Sfortiam tutorem
Regni, defensoremq; Regiæ dignitatis, tormentis excrucia-
tum, ipsamque Regio fastigio deiectam, in custodia barbaris
traditam, obliuisci non poterat, animum ad uindictam, atque
perfidiam reuoluit, detulitq; cuncta ordine ad maritum, ut in-
corrupti amoris, & propensissimæ uoluntatis fidem, ani-
mo eius insereret, & geminata demum proditione, utrunq;
disparibus insidijs aggrediretur. Iacobus ea nouitate peri-
culi exterritus, nec planè mulieris inditio fidem præbens,
ubi compositis insidijs in Reginæ cubiculo Iulium Cæsarem
eadem de patrandæ cæde promittentem, conopeo tactus au-
diit, prosilientibus armatis ex templo Cæsar est comprehen-
sus, & in foro, quum securi percuteretur, demum dignas
instabili, & turbido ingenio pœnas persoluit. Per hunc mo-
dum Iacobus ad eod. insigni uxoris officio deuictus, familiari-
us, atque frequentius Reginam adibat, permittebatq; ut soli-
to liberius, & sine custodibus tota arce uagaretur.

A Eſo Iulio Cæſare, & ob id facinus Regi-
 na in conjugalem thorum, communes q̄ epu-
 las recepta, Iacobus nequaquam omnem ani-
 mo ſuſpicionem deterſiſſe uidebatur, quum ſpatianti Regi-
 næ arcis limine pedem efferre, aut nauicula deuehi non li-
 ceret. Itaque duo Neapolitani altitudine animi inſignes, eri-
 piendæ, aſſerendæq̄ in libertatem Reginæ, ac expellendi
 Regis, negotium ſuſceperunt, Othinus Caracciolus, qui inter
 optimates auctoritate, & opibus præcellebat, & Anechi-
 nus Moriminus popularium Princeps. Diſceſſerat oppor-
 tune per eos dies Lordinus Gallus, equitum Magiſter, cum
 copijs in Aquilanum agrum profeſtus: & feſtus dies pu-
 blico epulo, & chorearum ludis in theatro celebrabatur.
 Ad id, honoris cauſa, Gallorum proceres inuitati: & quum
 nouæ nuptæ omnes, matronæq̄ nobilitate, & forma lectiſ-
 ſimæ ad eam celebritatem ducerentur, haud difficulter, ſed
 magnis tamen precibus à Rege impetratum eſt, ut Regina
 iucūdiſimis huiusmodi, uoluptuarijsq̄ ſpectaculis intereſſet.

At poſtquam, inclinante in ueſperam die, ſaltationi finiſ
 eſt impoſitus, Reginam ciuibus agentem gratias, & ſimu-
 lanter in arcem nouam redire parantem, à dextra, ſiniſtrâq̄
 Othinus, & Anechinus comprehendunt, ſtipatiq̄ ualida in-
 uenum manu, eam in Capuanam arcem perducunt. Exem-
 plò Reginæ nomen inelamatur: inuaduntur Galli, totâque
 urbe fugati in arcem compelluntur. Rex ad inopinati
 periculi diſcrimen, metu conſternatus, portas claudi iur-

bet. Neapolitani ex aduerso circumuallare arcem, egressus obstruere, & latè obsidere Regem pergunt. Quibus rebus non modo dignitati, sed & saluti uehementer timens, nudatusq; omni militum præsidio, & consilij penitus inops, his conditionibus in deditionem est receptus, ut in posterum Regijs titulis abstineret, Tarentinus Princeps appellaretur: Gallos uero omnes, præter quadraginta, in Galliam remitteret: & Sfortia statim custodia emitteretur, redderenturq; ei, ut erepta oppida, renouatoq; ueteri honore, Magister equitum crearetur.

De iniuriis eius Deorum iudicio uindicatis.

Cap. XL III.

Aud dubie concessu, & munere Deorum, ea, quæ longè omnium honestissima, maximaque uidetur, per omnem ætatem uoluptate potitus est, ut insignes iniurias suas ab his plerunque, qui erant inimicissimi, uindicatas conspiceret. Facile enim accidebat, ut hominem multo candore, fide, probitateq; ingenij præditum, & nunquam per circuitus, atque fallacias, sed militari, ad aperta que uia ad uerum decus properantem, ij maxime ex insidijs peterent, qui imbelles, malis artibus, & perfidiosa simulatione in aula Principum ualerent, aut bellica uirtute ualde inferiores, in recessibus animi cæco liuore torquerentur. Sequentibus enim naturæ uitium merita pœna non defuit, quæ nocentes, uel pede claudo, mature consequitur.

Andulphum Alopum; cui Ioanna Regina
 eius amore perditæ, ærarij præfecturam, in
 gentes opes, & totius Regni procuratio-
 nem detulerat: adeo que ei profligato pudore erat obnoxia,
 ut ab imbelli, impudico que iuvene, ipsum Sfortiam uirum for-
 tissimum, in fontemque carcere includi pateretur; securi per-
 cussus, triduo que in sepultum Neapolitani in foro specta-
 runt, quum Iacobus Rex, qui tum & Sfortiam in custodia
 seruabat, ipsum Alopum in Reginæ stratis occultatum, de-
 prehensumque cepisset.

De nece Iulii Cæsaris, Peretti, & Cecholini.

Cap. XLV.

Vllo Cæsari Capuano, Peretto Troiæ Co-
 miti, & Cecholino Perusino par uitæ exi-
 tus fuit. Hi enim uirtuti, atque amplitudini
 Sfortiæ inuidentes, nihil tale suspicantem Beneuenti compre-
 henderant: quum etiam eum biduo ante, summissis percusso-
 ribus, interficere cogitassent. Horum igitur malignitate, atque
 perfidia captus Sfortia, & crudelitate Regis in quæstione
 tortus, priusquam è carcere mitteretur, audiit, Iulium Cæsa-
 rem ab ipso Rege, digno perfidia eius supplicio publice ne-
 catum: Perettum uero idem expectantem acerbissimo inte-
 stini dolore, incertum an ueneno sublatum. Nec multo post
 Braccius in Afisiatum campis, memorabili pugna supera-
 tos Carolum Malatestam, & Cecholinum uiuos cepit: Re

IVXX
cuperata ex ea uictoria urbe Perusia, Carolum tanquam ho-
stem, ingenti pecunia redimi permisit: Cecholinum autem
uti inimicum, & aduersarum partium acerrimum Du-
cem in carcere necauit.

De calamitate Iacobi Regis. Cap. XLVI.

Pse quoque Iacobus, qui Reginam uxorem,
i in captiuæ morem, Gallorum custodia sepe
rat, in fausto que Iulij Cæsaris, & Cecholi-
ni studio Rex fuerat appellatus, uix undecim mensibus re-
gnauit. Nobilissimorum enim ciuium conspiratione in pote-
statem Reginae redactus, eum superbiæ, & crudelitatis
exitum tulit, ut talionis pœnam subiret. Sed demum impe-
trante Martino Pontifice, quum liberiore custodia seruare-
tur, nauigio repente conscenso, Tarentum profugit: sed eo
fortunae euentu, ut inde oppugnatus à sœmina Maria Bau-
cia Ladislai Regis uxore sœdisime pelleretur. Sensit &
demum uel Italia pulsus, infestos Deos, rabidissimis uentis
in Cephaleniam insulam raptus, & longotandem, uarioque
errore delatus in Galliam. Desperatis nanque rebus, ut igno-
miniam, & calamitatem, religionis uoto contegeret, sacerati
habitus cucullam sumpsit: atque ita uir sœuitia, & fastu
intolerandus, inter Sacerdotes in obscuro uitam finiuit.

De Serziano Magno Senescalco tru-
cidato. Cap. XLVII.

Vit etiam perpetuò infestus Sfortiæ Sergia-
 nus Caracciolus, qui à Regina in delictis ba-
 bitus ad id gratiæ, potentiæq; fastigium per-
 uenerat, ut Alphonso Regi in filium adoptato, autoritate,
 ac opibus æquarctur. Hunc à Rege captum, qui Regi-
 mæ nomen tantis impuditiæ probris liberare contende-
 bat, Sfortia redemerat: ita, ut in eius gratiam, eupiente præ-
 fertim, expetenté que Regina, illustres duodecim Catalanos,
 quos, profligato Rege, ceperat, graui admodum permutatio-
 ne dimiserit. Sed tanto etiam obstrictus beneficio, in poste-
 rum nihil ab ingenio suo discescit, quin pessimis artibus, ho-
 stilia, & maxime atrociam in Sfortiam moliretur. Hunc ad
 extremum uiri illustres, qui tale monstrum ferre non pote-
 rant, ut Regiæ pudori consulerent, pernoctantem in arce
 Capuana, euocatumque cubiculo trucidarunt. Iacuit & se-
 miuiuum cadauer in uia publica tanto fortunæ ludibrio, ut
 Regina nullam uocem emitteret: propinqui tanti uiri eadem
 uindicandam non susciperent: Magistratus autem id faci-
 nus miro silentio transmitteret,

De Nicolai Vrsini fœda morte.

Cap. XLVIII.

Icolaus etiã Vrsinus Bartholdi filius, à quo
 n Viterbiensi acie Sfortiam desertum, prodi-
 tumque memorauimus, uti Braccius ipse ali-
 quot post annos ad Gaianellum in colloquio syncere testatus
 est, eius facinoris pœnas ignobili morte persoluit. Quum

enim apud Suanani oppidum Senensis agri, suæ ditionis, impotenter agrestium fœminarum pudicitiam expugnare pergeret, concursu unius familiæ, quæ in tyrannum coniurarat, uenabulo, & irati quidem aratoris manu, crudelissime confossus interiit.

De Paulo Vrsino Braccii insidiis interfecto. Cap. XLIX.

Vm Paulo etiam Vrsino insigni Duce, dilacerata uetere amicitia, simultates adeo uehementer exercuit, ut ex militari prouocatione usque ad singulare certamen, iram, atque odium efferrent. Sed id facinus auertit Ioannes Pontifex Balthasar olim Cosca, quem tum primum è Bononia Romam petentem Sfortia eius militiæ ascriptus deduxerat, ostentaratq; in ea pompa per mediam urbem ornatisimas alas, & ueteranas aliquot cohortes, inuidente Paulo, qui clientelis, & Vrsinæ factionis uiribus pollens, neminem potentia, & dignitate parem pati, & prorsus Romæ solus regnare cupiebat. Erat enim bello acer, uerum ambitiosus, impotens, cruentus, & ab ingenij mobilitate, crebris, fœdisq; transfugijs infamis. Itaque, quum Sfortiam extimulatum uarijs iniurijs ab amicitia Pontificis diuelleret, urbemque detrudere pergeret, quòd eo expulso, nemo esset reliquus, qui licentiam, audaciamque ipsius frenare posse uideretur: Id aperte molitus est, ut Sfortia de salute sollicitus, ui ac iniurijs compulsus urbe excederet, & in Algido castrametaretur: Nec, ut rediret adduci potuit:

quanquam Pontifex, misso ad eum Sancti Angeli Cardinale uetere eius amico, communi nomine pro Paulo fidem interponeret. Respondit enim, se eius hominis temeritati salutem minime commissurum, qui antea in conspectu Gregorij Pontificis manu sua Mostardum clarissimum Ducem confodere non dubitasset, & ab eius inusitati facinoris impunitate animum minoribus postea cædibus efferatum ad terrendos homines ostentaret. Inde Sfortia Ladislao Regi se coniunxit: ad quem non multò post, & ipse Paulus est profectus, prodita urbe Roma, quam paulò ante cum insigni laude defenderat. Sed eum demum Umbrico bello proditoris accusatum, & Neapoli ad supplicium in custodia seruatum, Ladislaus immatura morte sublatus, periculo exiuit. Sed, ut meritas, & fatales pœnas subiret, fortuna demum eo pacto illum carcere eduxit, ut Braccio obijceret, qui, dum Sfortia in cathenis teneretur, cum ad Collem Floridum extra portam oppidi spatiantem nactus, Tartalia, & Ludouico Columna operam nauantibus, interfecit. Eo cædis nuntio erectum in spem libertatis Sfortiam, sublata uoce dixisse, ferunt: Ergo & mihi infonti Dij immortales mature cathenas soluent, qui uti æquisimi iudices, impio, ac omnium deterrimo dignum uitæ exitum celeriter attulerunt.

De Armauerii proditoris supplicio. Cap. L.

a Rmauerium quoque Asculanum, cui ut equitum turmam, & cohortes peditum simul

ductaret, contra uetus institutum indulserat, unum omnino è tantis copijs, & beneficij oblitum, & summa cum perfidia alienatum sensit. Hic enim duce Neapoli custodiae tradito, urbem Orbitum naturali munitione inexpugnabilem, quum fidem cum fortuna mutasset, Braccio uenalem proposuit, & prodidit. Nec diu Armalerius auro illo flagitiose quaesito potitus est. Hostilia enim molitum, accumulataque perfidia, nouae proditionis consilia, fallaci ingenio uersantem, Vitellius Patriarcha Cornetanus laqueo necari iussit.

De infelicitate Braccianarum partium, & Sfortianarum
prospero successu. Cap. LI.

Ac quoque Deorum immortalium censura,
h id etiam in cumulo felicitatis accessit, quòd nihil, uel eo uita functo, iustae ultionis uidetur esse praetermissum. Quandoquidem Franciscus filius ita patris uirtutem, & opes, & studia militum excepit, ut non multò post, Braccium, atque item continenter eius partium Duces non uno in praelio prosterneret. Non multis enim inde annis, cum Nicolai Picinnini opes, tum filiorum eius conatus, uirtutis aemulatione certantium, magnitudine, & felicitate rerum gestarum usque adeò fregit, atque deleuit, ut nemo Braccianae sobolis haeres, qui dignitatem originis, & se nescentis famae nomen sustineret, facile reperiretur.

De uulnere ad Viterbium accepto. Cap. LII.

Viterbiensi

u Iterbiensi in pugna grauisimum ex obli-
quo uulnus ceruice excepit: quum ei Bran-
dolinus Comes uehementi incur su, dilorica-
ta casside, in iugulum usque hastæ cuspidem adegisset. Ne-
que prius, uel multo manante sanguine, reduci e pugna po-
tuit, quàm à Sancto parente irato simul, & reclamante, cor-
reptis equi habentis, retro uerteretur. Adeò enim ira, dolo-
reque incensus erat, ut uindictæ cupidus, in sana quadam teme-
ritate cum paucis sæpius in medios hostes procurrere, per-
uaderéque usque ad media signa non dubitaret.

De periculo eius in expugnatione Capitonis. Cap. LIII.

e Adem penè animi peruicacia, quum ulturus
iniurias, Braccium Martini auspicijs in Vm-
bria persequeretur, in expugnatione Capito-
nis oppidi extremum uitæ periculum adijt. Defendebatur
acerrimè oppidum à Braccianis, adeò, ut Sfortiani, quater re-
dintegrata pugna, & irritò semper conatu, multis acceptis
uulneribus, segnius murum subirent. Id dedecus, se præsen-
te, admitti, elato indignantéque animo, minime ferens, com-
prehensam sua manu scalam mœnibus admouit, & subiit.

Nec desuere hostes, quin in eum accendentem forti exem-
plo milites, ingentia trabium pondera, molaresque lapides pro-
uoluerent, ita, ut comminutis scalis, terribili strage in præ-
ceps dati, tota fossa sternerentur. Decidit Sfortia è sum-
mo ferè muro deturbatus, adeò, ut multis fomentis, uix post

horæ spatium ad uitam sit reuocatus. Eo tamen casu, nequaquam intermissa pugna, recruduit, inusitatò que ardore Sfortianorum militum, corona muri occupata, oppidum est direptum, & Bracciani Duces capti, ipso prope spectante Braccio, qui laturus opem cum magnis copijs aduentabat.

Inter captiuos fuere clarissimi postea Duces, Comes ipse Brandolinus, cuius manu Sfortiam ad Viterbium uulneratum fuisse meminimus, & Gattamellata Narniensis, cuius hodie ænea equestris statua Patauij à Senatu Veneto posita conspicitur.

De uitæ discrimine in quo Romæ uersatus est.

Cap. LIIII

Uersatus quoque est in longè maximo uitæ discrimine : quum media in urbe Roma, continuato per tres dies cruento certamine, pugna retur aduersus Ursinos, contra urgentibus Columnis, atque Sabellis, quibus Sfortia Dux aderat. Non longè enim à Mineruæ templo, quàitur ad Aemilianum arcum, è fenestra, ingenti saxo, brachium est ictus, adeò uehementi dolore, conuulsisq; neruis, obortaque oculis caligine, ut exanimatus ab equo prorueret, & à suis pariter, ac hostibus fœde proculcicaretur. Sed uir nequaquam dolore uictus, in genu sese fortiter erexit, læuâque proximi equitis lora stapedis comprehendit : Is erat Laurentius eques Romanus, cognomento Surdus, qui claua ferrea obuios pertundens, ut opem ferret, proturbatis, disiectisq; hostibus, ad Sfortiam ferocem

equum adegerat, cohortans, & monens, ut galeæ bucculam eleuaret, raptariq; se equi uiribus pateretur: Atque ita correptus per bucculam, innixusq; stapedis loro, ægre pertrahente Surdo, in pacatum locum peruenit, magno prorsus miraculo seruatus, sanatusq;: Quandoquidem quadraginta amplius diebus, cum brachij, tum dextræ manus sensu, ususq; caruerit.

De insidiis ad Calorem annem strenue uitatis. Cap. LV.

Er ex insidijs in summo uitæ discrimine uersatus est: Primo ad Calorem annæ, apud Beuentum, pridie quàm à Iacobo Rege, & à coniuratis custodiae traderetur. Profluentis enim uadum tentanti, disiuñctoque à suis, ad id delecti equites, districtis repente gladijs, & adactis equis uim afferre decreuerant. Sed ille, quanquam nihil tale suspicaretur, quum sine consilio suo quædam turbatius, quàm pro pacati, & nihil hostile timentis agminis consuetudine, imperari, & circumagi uideret, tanto animi uigore sub uexillo agmen composuit, & galeatus ferocem equum, quo in prælijs uti erat solitus, conscendit, ut conurati, subito pauore concepto, quominus tela expedirent, uel una terribilis, & parati eius facie terrerentur.

De insidiis ad Sarnum astu superatis. Cap. LVI.

§ Ergianus Caracciolus deformi postea uitæ exitu memorabilis, quum anxie riuales time-

rect, ob idq; Urbanum Auriliam Regiæ genio respondente-
tem, specie honoris, legatum Constantiam ad Concilium able-
gasset, Sfortiam & ipsum eodem astu tollere conatus est: hoc
demum à Regina impetrato, ut aduersus Sanseuerinæ fam-
liæ proceres in Brutios mitteretur. Discesserant enim San-
seuerini à uetere officio, nec planè tamen rebellarant. Ob
id putarat Sergianus, Sfortiam aut minus feliciter Regiæ
operam nauaturum, aut Sanseuerinos inexpiabili iniuria af-
fectos contractæ affinitatis, ac amicitiae iura turbaturos. Sed
Sfortia auctoritate ingenti potius, quàm belli metu, sanatis
Sanseuerinorum mentibus, ita celeriter negotium confecit, ut
ei Sergianus regredienti, non uno in loco insidias pararet.
In Picentinis enim occupati calles, suppressi cōmeatus, &
circa Salernum exciti agrestes, qui præcisit itineribus Sfor-
tianas turmas aggredierentur, præpositusq; demum ad Scaf-
fatam ponti Sarnt amnis Campanus Centurio, ut transun-
tem inuaderet, atque conficeret. Verum id rescuit Sfortia,
copijsq; ad Anchariam uicum subsistere iussis, obsoleta laci-
nia indutus, armatusq; tragula, & galeatus, stabulario simi-
lis percussores fefellit. Quum enim in equi clunibus, de mo-
re, mantica cum strigili gestaretur, & cribrum ab ephippio
dependeret: quis cum tanti nominis Imperatorem putasset?

De periculo ad Caietam paruo casu facile superato. Cap. LVII.

p Aruo etiam temporis momento, & magno
quidem parentis fortunæ beneficio, Al-

phonsi Regis insidias præuertit. Venerat ad Reginam
 Sfortia, quum illa, graui tum ad Neapolim autumno, Caie-
 tam cum Sergiano secessisset, atque unà Rex Alphonsus in
 Formiano littore inter fontes, & Citriorum sylvas, vitan-
 di æstus causa uersaretur, ut cum ambobus, post recūitas A-
 cerras, de stipendijs, ac oppidorum possessione disputaret,
 inuasit repente Regis animum sæua libido, Sfortiæ tollendi.
 Is enim unus erat, qui uirtute animi, & bellicis uiribus ter-
 ribilis, offuturus esse uideretur, si ambitioso animo spes suas
 proferre, & aperte regnum inuadere uellet. Sed Sfortia
 magno, & planè Regio comitatu, multisq; fortibus alarum
 præfectis semper stipatus, nequaquam sine ancipiti pericu-
 lo comprehendi posse uidebatur. Excogitauit itaque dolum
 Rex peracutus, triremicq; conscendit, inuitato Sfortia, ut
 honoris causa secum, legato Pontificio obuiam uenire minime
 grauaretur. Is erat Fonseca Cardinalis, qui ad eum à Mar-
 tino mittebatur. Nec dubitauit Sfortia, quin pariter conscen-
 deret, nihil de Catalanorum perfidia suspicatus: utpotè qui,
 ad aperta ingenui animi fiducia, nihil sibi inforti timendum
 arbitraretur. Paratæ iam erant compedes, & laqueus mo-
 re gentis, saccusq; quo inuolutus, profundo mergeretur: quum
 id promontorium, in quo mirabile Planci sepulchrum late-
 cōspicitur, transuētis celerius opinione cœnium, è Syclunca
 no littore, legati triremis apparuit. Tum uero Alphonsus,
 qui tum in recessum extremæ puppis sceleris ministros cœ-
 carat, animum à nefario consilio ad pristinam cœmitatem re-

uocauit : ne aduentantis sacrati uiri lætitiã, & publici of-
fici cæremonias, tanti facinoris atrocitate conturbaret. Ita
Sfortia Deorum immortalium munere conseruatus ad suos
redijt : quum eum Sfortiani omnes, tanquam fato fundum,
uerisimis lachrymis eluxissent.

De moderata liberalitate eius, & abstinentia, contemptuq; pecuniæ. Ca. LVIII.

N exercenda uero liberalitate, qua una ma-
xime uirtute, uel ingentia uitia occultari faci-
le possunt, mediocritatem tenuit : uaria ad-
modum fama, quum in erogando, distribuendõque, meditata,
& prouisa largitione uteretur : quasi Ducem ad gloriam,
& ad magna imperia semper aspirantem pensitata ratione
uti non deceret : quum militi præsertim improuisa, & fe-
stinata potior uideretur. Sed ille opes semper contempsit,
adeò liberali iudicio, ut à signatæ pecuniæ nota oculos sem-
per auerteret, uituperatis, qui diro eius conspectu, & uene-
nata libidine gauderent. Sumptuarias rationes, censu oppi-
dorum, & stipendijs æquabat : ne, ut ipse dicebat, temere
decoqueret. Creditores raro contempsit, nunquam elusit :
quoniam opum, & diuitiarum opinionem, fide potius, &
incorrupta existimatione, quàm præsentis pecuniæ, constare
iudicabat. Nemo enim ea tempestate, quum oporteret, opu-
lentior, ac instructior fuit. Quandoquidem insigni studio
mensariorum omnium exoneratus etiam grauibus impendijs
iuuaretur. Ut tum accidit, ad Viterbium amissis supra mille

equitibus, ad pecuniæ inopiam redacto: quum è foro Romano, amici, atque beneuoli certatim sub una tantum syngrapha aureorum nummum triginta millia contulissent. Irridebat plerosque, & in hoc Braccium etiam ipsum, qui aliquando aliena rapere, prædariq; quàm æs alienum dissoluere mallet, ut ab extemporanea, & dissipata liberalitate militum animos sibi deuinciret. Præcipua enim cura ei semper fuit, paganos, & agricolas ab auaritia militum defendere: hospites tueri: licentiam militarem, in hybernis, & in agmine, in dicta graui, ac inexorabili pœna, cohibere: ac demum deditis, conseruatisq; quàm expugnatis, atque deletis urbibus, lætari. Adeò, ut eum Braccius in colloquio ad Saccomaniam syluam, quod utrique supremum fuit, post multa de bellicis artibus grauisime disputata percunctaretur: Cur nam tantopere seueritatis, ac abstinentiæ laudem quærendam putaret: quando id prorsus à toto militaris consilij proposito alienum esse uideretur, Quòd promereri studia militum, uel cum iniuria generis humani oportere censeret: si ad ingentia imperia, & opes, uti ipsi ab humili fortunæ loco prosperè decreuissent, foret euolandum. Ad ea Sfortiam respondisse, ferunt: nihil esse gratius Dijs immortalibus, æquitate, atque iustitia: qua una maxime, quæsitæ bello opes, positæ demum armis, cum insigni gloria firmarentur.

q Vum Perusinis, apud quos Biordus, & Ce-
cholinus fratres, interfecto Pandulpho Ba-
leono nobilitatis Principe, popularium sta-
tum induxerant, stipendia mereret, in hybernâque concessis-
set ad Martianum oppidum, uirginem admodum nobilem
adamauit, Luciam Trezaniam, adeo, ut amatorijs obsequijs
& spe nuptiarum pelletam, iustæ uxoris loco haberet, &
coleret. Ab huius felici admodum fecunditate auctus est
fortunata sobole maximorum Ducum, & Principum. Sed
eam aliquot post annos, uti iam planè impar, tantis scilicet
opibus partis ab illustri uirtute famam consecutus, Ludoui-
co Folianco in matrimonium opulenta dote præbita colloca-
uit: quum paulò ante maximas spes parandi imperij ingenti
animo uersantem, ut uxorem opportunè duceret, tempo-
rum necessitas impulisset. Ex ea demum natus est Conra-
dus, qui Francisco Sfortiæ uterino fratri, pluribus in bellis
fortem, & telemque operam nauauit. Subsequentibus uero an-
nis adamauit, & Tamiram uenustate admirabili, oriundam
è Calle Umbriæ oppido, iuxta uiam Flaminiam: è qua ad
Aguas Pendulas in Hetruria suauissimi oris filiam, nomine
Honestinam, suscepit.

De uxore eius Antonia Salimbenia.

Cap. LX.

i Ta uero nuptias appetiuit, ut nequaquam
sponte uxorium iugum subire uideretur:
quando liberis pro ea in qua tum erat, fortu-
na, abundè

na, abundè auctus, nihil magis cuperet, quàm certis, & legitimo iure quæsitis sedibus, uaga, & mercenaria arma ad tutos receptus alicubi confirmare. Ob id Antoniam Salimbeniam apud Senenses antiquissimæ stirpis uxorem duxit.

Ei maritus fuit Franciscus Casalius Cortonæ Regulus, paulò ante conuersione ciuium interfectus. Vnde illi ex mundo muliebri, pretiosa suppellex, & dotalia quatuor castella obuenere; Mons Iouis, cum Monte Nigro, atq; item Ripa, & Balneo Clusinis aquis propinquo. Addidit, & Clusium uetustissimæ claritatis urbem; Cocchus Salimbenius Antonia frater iam pridem Sena patria eiectus, uigente ibi popularium factione. Quum enim nouæ affinitatis præsidio, res suas, dignitatemque tueri, & confirmare percuperet, unum præcipue Sfortiam inter multos sororis procos, uti bellica uirtute insignem, opulentis, & imbellibus anteponendum censuerat. Quo consilio transtulit, & Clusij ditionem in ipsum Sfortiam, tabulis ritè confectis, ut Senensibus antiquo iure eam urbem, & agrum repetentibus, armatus, & acer defensor opponeretur. Ex hac Antonia unicus legitimæ prolis, ex nobili materno genere, puer susceptus est: quem Sfortia Bosium appellari iussit, ut Patruelis sui Bosij Attenduli fortissimi equitum præfecti: quem ad Spoletum amiserat, in domo sua memoriam renouaret.

Hic porrò Bosius uirtute animi, & rebus bellicis Francisco fratri penè par, priusquam ille regnum apud Insubres, arriidente fortuna, uirtute, & armis compararet, uxorem du-

xit Chryseidem Aldobrandescam Sanctæ floræ Comitissiam, natalium claritudine, & dotis opulentia illustrem: Ut potè quæ septem oppida non longè à Porfeno, de nomine à Porfena Hetruscorum Rege condito, in hæreditatem traheret, & genus eius, Dantis Poetæ testimonio, in præaltam Hetrusci, Regiæq; sanguinis originem referretur. Itaque quod in abauo nomen fuit, iure optimo in eius memoriam in patre tuo Bosio repetitum uidimus. Tu uero quod in proauo fuerat GVIDONIS nomen suscepisti, quod ille ab auo materno Sanctæ floræ Comite pari, ac usitata ratione deduxerat. Auo autem tuo Federicus Feltrius Vrbinas Dux prælio inuictus, supra affinitatem in sacri fontis cæremoniam uocatus, nomen suum indidit. Additum quoq; tibi est Ascanij nomen, fatali quodam augurio, ut in te demum amplissimi, & longè optimi Senatoris Cardinalis nomen, & decus, ueluti rediuiua domus dignitate refloreret: Et eò quidem nobilius, quoniam ille stirpe eadem, sed nequaquam legitimo ortu cœpta, nomen deducebat: quum natales tui ab in corrupta maiorum serie, impolluta stemmata fateantur.

De secunda uxore Cateſſa Alopa.

Cap. LXI.

Ccesſiſſe autem ad ſecundas nuptias diræ ne
a cesſitate coactum, conſtat, quum à Pandulpho Alopo Aerarij præſectò, inuidia uirtutis eius, & obtreſtatione crescentis apud Reginam gratiæ, in carcerem eſſet coniectus. Neque enim aliter, uel pacare

Alopus, qui cuncta unus totius regni munia usurparat, aut denique Reginae uoluntatem à uindictæ suspitione redimere potuit, quàm Catella Alopis sorore in matrimonium ducta. Siquidem Alopus præcellenti forma, eruditus munditijs, & latere demum infracto deuictam penitus, & in seruitutem (animo scilicet muliebri, impotenti amore facile subactò) redactam nutibus regebat. Ea affinitas, maturatis nuptijs apparatusimè celebrata, Sfortiam haud dubiè à parato iam capitali supplicio seruatum in libertatem eduxit: leuauitq; item Alopis animum ingenti metu: quum meritas illatæ iniuriæ pœnas, à uiro fortissimo, & tot militum gladijs instructo formidaret. Cæterum Catella nihil omnino à fratre, præter uenustatem ad maritum attulit, dote scilicet à Regina liberalissimè collata. Dotali siquidem iure quinque castella in Samnio in Sfortiæ ditionem uenerunt. Peperit Catella non toto uertente triennio, tres liberos, præmissa puella, quam nomine suo Regina, Ioannam uocauit: mares item duos, Leonardum scilicet. Id nomen in eius Diui honorem inditum fuisse constat: quoniam per quietem Diuum Leonardum ea specie, qua depingi in templis solet, sibi opem ferentem uidiisset: quum & clatros ferreos fenestræ carceris disrumpere, & compedes soluere, præsentis numine uideretur. Impleuit autem somnij fidem, & numinis oraculum rei euentus. Nam eodem die lætam somnio noctem secuto, & Rex Iacobus imperium cum libertate amisit, & Sfortia, ad aperto carcere, ingenti omnium lætitia, iterum magister

equitum est renuntiatus. Sed Leonardo uix infantiam egresso uitam morbus eripuit. Et immatura quoque morte surreptus est alter, cui Sfortia Bartholo nomen indiderat, in memoriam scilicet Bartholi fratris, & fortissimi commilitonis, quem lue absumptum apud Perusiam iam pridem amiserat.

De tertia uxore Maria Martiana.

Cap. LXII.

Ostremò Quinquagesimum aetatis annum
agens ultimas sibi nuptias ambitiose admodum quæ suavitatis artibus, ac ingentibus armorum officijs: petita, ductaque Maria Martiana Sueffani Reguli filia, quæ in Campania, & ad Fucinum lacum multis oppidis imperabat. Nupserat hæc antea Ludouico Secundo Andegauensi: cõque ante nuptias celebratas uita functo, ad Celam Comitem secunda thori uota transtulerat. Hic in Marsis, & Furconensibus multorum castellorum ditione præpotens, quum è uita excederet, uxorem, testamento, magnarum opum dominam reliquerat. Quamobrem, & ipso Sfortia demum importuna uis fati surrepto, quartum sibi coniugem facile inuenit, Franciscum Ursinum Manapelli Comitem, qui bis, & diuersa quidem fortuna apud Neapolim cum Sfortia collatis signis dimicarat. Natus est ex Maria Carolus, id nomen imponente Regina, in honorem scilicet Caroli Regis eius patris: qui magnis rebus in Italia gestis, Pacificatoris cognomen adeptus, in Panonia demum coniuuratione procerum inter epulas trucidatus est. Ceteram

Caroli nomen haud multum in puero permansit: nam atrabile diu rexante, attenuatisq; inde uiribus, uti cbeundis militiæ muneribus impar, pietatem uoto professus, sacratam cucullam desumpsit: atque ita abdicato priore nomine Gabriel est appellatus. Hunc postea Franciscus frater Galliaë Cisalpinæ imperio potitus, cœnobio eduxit, ut insigni dignitate ad familiæ decus ornaretur. Idq; facile à Pio Pontifice impetratum est. Nec multò post Mediolansis Archiepiscopus est effectus.

Deliberis eius ex Lucia Trezania. Cap. LIII.

Rimo partu ex Lucia Trezania puerum suscepit, qui de patruï nomine Franciscus est appellatus. In hunc ab admirabili quodam syderum concursu, cuncta humanæ felicitatis ornamenta uirtus, & fortuna contulerunt. Natus est in Diui Miniati Hetruriæ oppido, iuxta Arnum, Pisana uia, Anno à partu Virginis uno, & quadringentesimo supra millesimum, decimo Calendas Augusti, quum sol occideret. Militabat tum Sfortia, alterum & tricesimum ætatis annum agens, Florentinis, qui Pisanis bellum intulerant. Secundo autem partu Elisam, in qua maternæ auiaë nomen repetitum uidemus. At tertio partu alterna fœcunditate puer est æditus, cui ab insignibus, Roberti Cæsaris munere, Pataunno bello acceptis, Leonis nomen impositum est. Peperit & mox Astori am uenustate insigni. Caterum Leo ab ineunte ætate Fran

IVXXX
pacem pacisci: cum altero autem inducias parare, ut in ter-
tium maxime expedita, & grauiora arma uerterentur.

De clementia, & seueritate erga suos.

Cap. LXV.

Anta autem uarietate clementiam simul, &
seueritatem exercuit, ut delicta familiarium, & militum, nunc puniendo atrociter, modo facile ignoscendo, neque huius, neque illius uirtutis constantem famam assequeretur. Sclauetto Dalmatæ insigni equitum præfecto, qui in gratiam Iulij Cæsaris, se primum è percussoribus in transitu Caloris amnis Sfortiæ latus microne petiturum pollicitus fuerat, adeò generose pepercit, ut captum ad Casam Marij, & iure belli armis, & equis dispoliatum, non modo (id improbatibus amicis) incolumem, uerum omnibus impedimentis, ne quid omnino desideraret, magna cura conquistis, & restitutis, cumulate instructum dimiserit: perblanda, & nobili contentus interrogatione, quum ad eum dixisset: Quis nam furor inhumani, crudelisq; animi, Sclauette, alioqui uir fortissime, te impulit, ut nulla læcesitus iniuria, adeò prolixè promitteres, te gladium ex cæde mea cruentum ad Iacobum Regem omnino relaturum? Sed immanis uir, ad id tum oculis in terram defixis, non multò post apud Philippum Insubrum Principem, perfidiæ militaris crimine conuictus in furca pependit.

De Martino Pasclino conseruato.

Cap. LXVI.

Eadem

Adem animi magnitudine usus est erga Martinum Pasolinum aduersæ factionis Principem, cum quo multis utrinque cædibus æditis aliquot annos Attenduli intestino bello contenderant. Eum enim undique pulsum, infestâque Attendulorum arma fugientem, desperatis rebus ad Sfortiæ pedes procubuisse, salutem, ueniam, pacemque extemplo impetrasse constat: Et eò quidem maiore cum laude, quòd tum plane iuuenis, & uindictæ libidine uehementer exardens, ea odia, infesto semper animo, & cruentis manibus exerceret.

De clementia erga Bisium. Cap. LXVII.

Isio quoque è Cotignola peditum præfecto, præter omnium opinionem, inexpiabilem iniuriam, & grauissimi delicti pœnam remisit. Nam, quum Sfortia, spectantibus ex propinquo duobus Regibus, penè intra Carmelitanam portam ad Neapolim uictoria signa, perturbatis iam, fugatisq; hostibus, intulisset, unius Bisij focordia, perfidiâque obstitit, quominus cumulata uictoria potiretur. Iussus enim duabus ueteranis cohortibus intra hortorum macerias in insidijs considerare, & ad signum datum prorumpere, ut studio pugnae prouectos hostes intercluderet, neq; designatum in locum peruenit, neq; prius apparuit, quam post trium horarum pugnam, receptui signum tuba datum audiuit. Ob id Sfortiam, irato animo, ea mediocri uictoria minime contentum, exclamasse rauco ore

IV. XXX
pacem pacisci: cum altero autem inducias parare, ut in ter-
tium maxime expedita, & grauiora arma uerterentur.

De clementia, & seueritate erga suos.

Cap. LXV.

Anta autem uarietate clementiam simul, &
seueritatem exercuit, ut delicta familiarium,
& militum, nunc puniendo atrociter,
modo facile ignoscendo, neque huius, neque illius uirtutis con-
stantem famam assequeretur. Sclauetto Dalmatæ insigni
equitum præfecto, qui in gratiam Iulij Cæsaris, se primum
è percussoribus in transitu Caloris amnis Sfortiæ latus mu-
rone petiturum pollicitus fuerat, adeò generose pepercit,
ut captum ad Casam Marij, & iure belli armis, & equis
dispoliatum, non modo (id improbatibus amicis) incolumem,
uerum omnibus impedimentis, ne quid omnino desideraret,
magna cura conquisitis, & restitutis, cumulate instructum
dimiserit: perblanda, & nobili contentus interrogatione,
quum ad eum dixisset: Quis nam furor inhumani, crude-
lisq; animi, Sclauette, alioqui uir fortissime, te impulit, ut nulla
laesit in iniuria, adeò prolixè promitteres, te gladium ex
cæde mea cruentum ad Iacobum Regem omnino relaturum?
Sed immanis uir, ad id tum oculis in terram defixis, non
multò post apud Philippum Insubrum Principem, perfidiæ
militaris crimine conuictus in furca pependit.

De Martino Pascelino conseruato.

Cap. LXVI.

Eadem

Adem animi magnitudine usus est erga Martinum Pasolinum aduersæ factionis Principem, cum quo multis utrinque cædibus æditi aliquot annos Attenduli intestino bello contenderant. Eum enim undique pulsum, infestâque Attendulorum arma fugientem, desperatis rebus ad Sfortiæ pedes procubuisse, salutem, ueniam, pacemque extemplo impetraisse constat: Et eò quidem maiore cum laude, quòd tum planè iuuenis, & uindictæ libidine uehementer exardens, ea odia, infesto semper animo, & cruentis manibus exerceret.

De clementia erga Bisum. Cap. LXVII.

Isio quoque è Cotignola peditum præfecto, præter omnium opinionem, inexpiabilem iniuriam, & grauissimi delicti pœnam remisit. Nam, quum Sfortia, spectantibus ex propinquo duobus Regibus, penè intra Carmelitanam portam ad Neapolim uictoria signa, perturbatis iam, fugatisq; hostibus, intulisset, unius Bisij socordia, perfidiâque obstitit, quominus cum mulata uictoria potiretur. Iussus enim duabus ueteranis cohortibus intra hortorum macerias in insidijs considerare, & ad signum datum prorumpere, ut studio pugnae prouectos hostes intercluderet, neq; designatum in locum peruenit, neq; prius apparuit, quàm post trium horarum pugnam, receptui signum tuba datum audiuit. Ob id Sfortiam, irato animo, ea mediocri uictoria minime contentum, exclamasse rauco ore

plurimum ferunt, itidem sæpe repetentem: Bisi, scelestè de-
sertor, redde mihi hostium Duces captos, atque intercepta eo-
rum uexilla, quæ incredibilis ignauia pariter, atque perfidia
tua dudum nobis è manibus eripuit. Cæterum cum ex consci-
entia animi, metu consternatum, & crimen ineptis uerborum
ambagibus excusantem, ea lege castris excedere iussit, ut per-
petua ignominia notato, acerbissimi supplicij pœna, si in con-
spectum castrorum unquam ueniret, indiceretur. Ea est
æneo tormento includi, & succenso demum sulphureo pul-
uere, per aera discerptis artubus diffundi.

De inusitato pœnarum genere.

Cap. LXVIII.

Quitein Patauinum è turma Scorpionis à lu-
co, qui Bononiensi medico in castris artem
profitenti, coccineam togam è tabernaculo,
dum alte ille sterteret, noctu rapuerat, eadem indutum toga,
sed uinctis manibus per forum, & stationes, & conturbe-
nia militum traduxit: Adeo, ut ridente, & exhibilante toto
exercitu, ne reliquo ignominia dolori superesset, seipsum pu-
gione transsoderet. Domitorem quoque equorum, magistrisq;
stabuli uicarium, patria Campanos, qui equis militaribus hor-
deum subtrahere, idq; diuendere cœperant, deprehensos, alli-
gari per pedes equorum caudis, incitatio que cursu per pra-
ta, & sata raptari ad necem iussit. Equitem etiam è Fer-
raria nobilem, qui contra edictum, uel sæpe admonitus, scor-
tum adolescentis armigeri habitu, circutunsa cæsarie, habebat

in castris, pudenda ludibrij pœna affecit, quum muliebri veste indutum, per castra armato in equo circumduci, ostentari iussisset.

De Gratiani supplicio. Cap. L XIX.

¶ Vum Ioanna Regina Alphonsi Regis repentinis armis circumuenta, obsessaque in arce Capuana, cohortante demum, deducenteque Sfortia Auer sam se recepisset: Gratianum Fauentinum custodiæ arcis præposuit, commendante eius uirtutem, ac fidem Sfortia, qui illum magnis beneficijs, ac præfecturis ornatum ab humili militiæ loco ad primos honores extulerat.

Is beneficiorum oblitus, ut militare decus avaritiæ simul, atque perfidiæ scelere fœdaret, corrupentibus eum multo auro Catalanis, se proditurum arcem pepigit. Verum à Sancto parente interceptis literis, & detecta perfidia, non dubitauit Sfortia, quin seuerissime in eum ageret, qui sacramenti religionem, & priuatæ fidem amicitiae, nefaria prodicione uiolasset. Atq; ita eum apud Siliceum Glanij amnis pontem, Auer sana uia, præalta in arbore suspensum, agitandum uento, & uolucris carpendum reliquit.

De mansuetudine erga Brandolinum Comitem. Cap. L XX.

¶ On defuit in eo, qui in suos supra æquum seuerior habebatur, humanitatis, & candoris eximij laus erga hostes. Brandolinum Co-

mitem, cuius manu Viterbiensi in prælio sauciatus, & pe-
 ne interfectus fuerat, expugnato Capitone oppido, captum,
 quum in eo tumultu inimicum pariter, ac hostem facile, &
 quidem procul ab inuidia tollere posset, ad eum humaniter
 apud se habuit, ut ex conscientia magnopere sibi metuentem
 effuse laudaret in conuiuio, atque omni penitus metu libera-
 ret. In hoc etiam gloriatus, quod in tanta fortunæ iniquita-
 te, neque à gregario, uel ignauo milite, sed à nobilissimo, atq;
 fortissimo Duce uulnus accepiisset. Erat Brandolinus Brac-
 cianæ factioni uehementer addictus: similemque animum
 Tibertus filius aduersus Sfortianos semper exercuit, ne à
 paterna disciplina discederet: Vnde illi demum fatale exiti-
 um. Francisco enim Mediolani ad Principatum tanta feli-
 citate prouecto, quum Braccianas opes undique fractas, de-
 letasq; conspiceret, se se turbido ingenio à uetere inuidia, odioq;
 ad perfidiam uertit. Atque ita deprehensus, & custodiae
 traditus, ut imminenti supplicio se eriperet, præacuto ferreae
 lucernæ manubrio, sibi iuguli uenam perforat, & interijt.

De inuidia ex nece Tartaliae parta. Cap. LXXI.

Nerauit autem eum inuidia maxime ingenti,
 o supplicium de Tartalia sumptum: quanquam
 ille meritas conceptæ perfidiæ poenas luis-
 set: q; nequaquam syncera fide ad amicitiam, affinitatemq;
 uocatum, circumuenisse diceretur, occultata scilicet in id tem-
 pus, & mox detecta naturæ malignitate, ut sublato bellicæ uir

tutis æmulo, eodemque fortissimo Duce, ueteres iniurias uindicaret. Sed id Martini Pontificis iussu factum fuisse scriptores fatentur: Ipse que in primis Campanus in hystorijs alioqui Sfortiæ in sensus passim, & contra Braccij gloriæ impudentissime semper fauens, cuncta reticendo, aut eleuando uerbis, quæ Sfortiæ consilio, manuque feliciter gessisset.

Reducebat in regnum Martinus Ludouicum Tertium Andegauensem, Sfortiæ ductu, ut Ioannam omnibus impudicitia flagitijs coopertam, expelleret. Illa uero Alphonsum ab Hispania, adoptatum in filium euocarat: bellumque gerebatur asperrimum, Sfortia tantam belli molem ægre sustinente: quum Braccius Dux ea ætate clarissimus magnis præmijs, atque stipendijs conductus, Reginæ partibus adhæsisset. Sed æquatæ demum sunt uires Tartaliæ aduentu, quem superiore anno ab amicitia Braccij diductum, Martinus cum mille & quingentis equitibus ad Sfortiam auxilio miserat. Eo autem anno Tartalia his artibus operam nauauit, ut contra naturam ingenij cunctatior, et segnior factus, Sfortiam uetere gloria spoliari, profligariq; quàm Braccium omnino uinci, male uideretur. Ad Sarnum enim separatim sibi castra fecerat, collegæ præsto nunquam adfuerat, cessarat ab excursionibus, quibus Campani, Neapolitaniq; ab Auerfa, uti Sfortia præceperat, facile posse uexari, premijsq; acrius infesta populatione uiderentur. Auxerat & eam suspitione Braccius, per eos dies inusitato militiæ more, Sfortianos milites bello captos ad triremes Catalanorum re-

legare, Tartalianos uero benigne remittere solitus. Commea-
bant & frequentes nuntij, præconesq; à Tartalia ad Brac-
cium, adeo, ut iam nemo esset, qui repetitam cum Braccio ami-
citiâ, & ob id Tartaliâ ex occasione ad hostes transitu-
rum non putaret. His ad Pontificem per scriptis, uenit ab
urbe Roma Colaſus Squarcia Romanus Iureconſultus, ut ex
indicijs in reum iure ageret. Hic Tartaliâ inopinato Sfor-
tiæ aduentu oppreſſum, captumque quæſtioni ſubiecit: &
de confeſſo, poſt tertium diem, Auerſano in foro, capitale
ſupplicium ſumpſit.

De natura ingenij.

Cap. LXXII.

X diſciplina, toto que uitæ ordine, & ſucceſ-
ſu rerum, manu, quàm conſilio potior cenſe-
ri poteſt: quum incauta facilitate, uel contu-
macia ſubagreſti, in ea conſilia plerunque adigeretur, unde
nullus pateret felix exitus propter ſimulatas multorum uo-
luntates, & neceſſe eſſet à fatali uirtute, uel diuina ope, ſubſi-
dia comparare. Maximas enim iniurias quum æquo animo
ſæpius ferret, leuem demum contumeliâ tolerare non pote-
rat: ita, ut iracundiâ plerunque exerceret imparatus: quum
mori præſtare diceret, quàm iniuriæ indignitate minime com-
moueri. Ver ſauere itaque hominem, occulto aſtu, & in ma-
xima uitæ pericula coniecere, Paulus Verſinus, Alopus de-
mum, & Sergianus. Sed Dij immortales eius uiri uirtute,
ac innocentia adducti, ita nequiſſimorum hominum inſidijs

obuiam iere, ut ultro eas demum iniurias uindicasse uiderentur. Nunquam transfugit, nunquam discescit ab officio, nisi magnis de causis: ita, ut nunquam improviso factus hostis arma conuerteret, nisi renuntiata prius amicitia, remisissis que uexillis: ut eo facto, dissensionis causam in alterum reijceret, & se ad tuendam dignitatem bellum nequaquam insidijs, & dolis, sed uera uirtute gesturum testaretur.

De disciplina domestica, & militari. Cap. LXXIII.

¶ Vum ad multa conuiuendum esse censeret, nec exactissimus delictorum ultor esse uellet, ita institutum domi erat, ut contemptores diuum, ac hominum limine penitus arcerentur, fures nocturnos, & interdum exposita ioci modo carptim inuolantes, maneret pœna; nemo impune specularetur. Abhorrebat uero plurimum ab insanis, & morionibus, qui atrabile laborarent, quod ancipiti ioco risum pariter, & luctum mouere possent: Suo scilicet periculo admonitus, quod ad Collem Senensis agri oppidum insanus quidam, dum ioco militari intemperanter lacefferetur, & ob id irritantem saxo petere uellet, ipsi Sfortiæ tegumentum capitis summo cum uitæ discrimine decussisset. Omni autem uitæ tempore in castris aleam perosus, uti Duci pariter, ac militi maxime pestilentem, ita otij tempora transigebat, ut in usum militiæ ad palestram cunctos ordines exerceret. Tum enim mos erat multa arte luctari: ingentis ponderis saxum iactare: ferreum

uectem iaculari : teretem palum, in terga conuersis manibus,
cuibrare : saltuq; & cursu plurimum contendere. Qui-
bus in ludis ipse multum lacertosus, & industrius facile ua-
lidissimum quemque superabat. Pluuys, nocturnisq; tem-
poribus, quod nequaquam Latinas literas attigisset, uernacu-
lis conscriptæ uersibus Heroum, & Galliæ Procerum histo-
riæ pariter, & Fabulæ legebantur : unde illi exempla pe-
terent, qui se duce uirtutis famam clarissimis factis extende-
re decreuissent.

De cultu eius, & conuictu.

Cap. LXXIIII.

Rat in cultu, uestituque moderatus potius,
quàm elegans, uel sumptuosus. Oderat ue-
stis munditias : Sagulorum autem, & armo-
rum nitorem ita exigebat, ut maculam, & eruginem contu-
melia, & nonnunquam uerbere uindicaret. Equiti ex hy-
bernis eruginosa gestanti arma in conspectu hostium seuerè
imperauit, ut ad aperta casside in aciem prodiret : scilicet, ut
cum periculo nosceretur, si parum gnauiter dimicasset. Cæ-
terum in pompa, & cum lustrarentur exercitus, saga ser-
ica, argento, atque auro bracteata conspiciebantur : Auratæ
item, & egregie perpicillæ Bardæ, quibus equi Persico mo-
re tegebantur. Is uero eques sibilo notabatur, qui decoras
in casside Cristas nequaquam ostentaasset. Mensarum uero
honos non in delicatis, & exquisitis dapibus, sed hilari sim-
plicitate, & perenni copia, comitaté que, & frequentia con-

uiuorum

uiuatum censetur.

De pietate eius erga Superos.

Cap. LXXV.

d Eum optimum, Diuosq; omnes sincere potius, quàm religiose coluit: utpotè, qui à rationibus bellicis procul esse existimaret, ineptis cæremonijs, & simulatis precationibus Deos fatigare: quum necesse foret bella gerenti cuncta rapinis, cædibus, ac incendijs permiscere: neque uel infanda scelera posse puniri, corrupta iam militari disciplina. Qua in re Ducem belli, Præfectumque à seueritate urbani Prætoris plurimum differre oporteret. Sed palàm earum rerum agnoscebat culpam, & ueniam secreto precabatur: quotidiana sacra audire, aut si instante negotio impediretur, postridie ea repetere, & quotannis pio, pœnitentiq; animo expiare sese, maximè què sacramenti hostiam rite suscipere solitus. Id uero demum probi, & uerecundi Ducis esse prædicabat: honestiorem belli causam sequi: inuiolata templa præstare: in captiuis pudicitiam tueri: nunquam abuti sanguine militum, aut hostium cæde lætari.

De pietate erga Patriam.

Cap. LXXVI.

æ Didit & insigne pietatis exemplum erga patriam Cotignolam: quum fortuito incendio absumptam, priuata liberalitate instaurandam suscepisset, singulos ciues cohortando, ut ædificare lucu-

lentius uellent : quando ipse lateres, materiam, calcem, se gratuito collaturum profiteretur. Factumque subinde est, ut celeriter restitutis, adornatisque domibus, & directis regionum uis, priuatim, & publice magnificentissimo Principi gratiæ ingentes agerentur, quòd opportuna liberalitate, & priuatæ commoditati, & elegantia publicæ consulisset.

De pietate erga propinquos.

Cap. LXXVII.

Ietatem quoque cum incredibili charitate erga
p propinquos, & rarissimo quidem exemplo ostendit. Bartholum etenim, & Franciscum fratres, euasante Perusinum agrum lue pestifera, apud Martianum exitiali correptos morbo, adeò constanter inuisit, ut uel deprecantibus amicis ab his diuelli nequuerit: quin desertis, & morientibus uenas tangeret, fomentaque præberet. Quibus demum celeriter expirantibus, sepulchrum extruxit, addiditque aram, & sacerdotem, qui certis diebus inter sacra eorum manibus parentaret. Pari quoque officio, amoreque Bosium Patruelem complexus, ad Spoletum ex castris Strensi per hyemem fatigatione necruis conuulsus diligentissime souit, elatumque insigni pompa fratrum sepulchro intulit.

De præceptis Francisco filio datis.

Cap. LXXVIII.

Ubi hac disciplina educatum Franciscum filium, quum ab se Sfortia in Brutios ad dotales urbes profecturum dimitteret, ei attribuit exi

miæ uirtutis Duces, & milites, qui bello, pacē que ætatem eius regerent: Diu iuuenem cohortatus, ut pietatem, & iustitiam coleret, nobiliq; animi decreto existimaret, uirtute potius, quàm malis artibus ad opes, & gloriam contendendum.

Illud etiam grauisimis præceptis adiecit, ut etiam atque etiam caueret, ne amici, aut imperio subiecti uxorem unquam impudicis oculis intueretur. Neminem uulnere, aut duro uerbere puniret: aut si id casu, aut ira præcipiti accidisset, exemplo lenitum, donatumque digno munere longius ablegaret.

Postremò nunquam indomiti oris equum ascenderet: nunquam eo uteretur, qui ab ungula molliore facile soleam excutere consuesset: quòd se ab equo alioqui longè optimo, sed in frenum contumaci, cui Draconi ob id nomen erat, quum suborto ex insidijs Bracciano hoste, irrita habenarum contentione abreptum se, & in Auersæ fossam præcipitatum memoraret: In Vmbris autem tumultuaria in pugna, quum ex equo, cui à colore auis, Picæ nomen erat, depugnaret, eo inter colluctationes omnibus soleis discalciato, uix ipse pedibus eo relicto è manibus hostium effugisset. Quibus præceptis maxime usus Franciscus, quòd nemini ferè contigerat, omnibus consilijs felix, & prælijs uictor euasit, ut spem de præclara indole, patris iudicio conceptam, fataque, & uota hominum impleret.

De prudentia ex alienis iudicijs quaesita.

Cap. LXXIX.

Uero prudentiæ, iudicijq; militaris te-
norem usque ad uitæ exitum constantissime
tenuit, ut non temere quicquam in rei bellicæ
negotio decerneret, nisi accito, uel infimo quoque centurione,
& milite ueterano, ut exquisitis separatim omnium senten-
tijs, quod patrandum foret, multorum iudicio probaretur.
Sed id tanta dissimulatione expectabat, ut semper alienis ex-
ordijs, & fabulis animi propositum celaret, atque apte de-
mum ad id, quod uellet, instituto nouo sermone deferebatur.
Quoniam eo pacto nunquam prolato interiore animi decre-
to auctoritatem suam egregie retineret: nec ob id persuasio-
ne prudentiæ animi minorum Ducum inflarentur. Quan-
do ò alia semper de causa uocatos, & fortuito demum ser-
mone in grauiorem consultationem incidisse humanitate Du-
cis facile existimarent. Verum illos confecto negotio iu-
cunde potius, quàm grauius in corona laudabat, qui feliciter
in disputatione diuinassent: & id quidem iucundiore
gratia, quòd liberaliter, & nullo fastu gloriam communica-
re uideretur.

De candore in genij, & memoria eius.

Cap. LXXX.

Genio enim natura fuit candido, adaper-
toque potius, quàm latebroso, & callido.
Vnde quum dolis, occultisq; aulæ artibus pa-
rum ualeret, facile in insidias præceps daretur: sed statim
inde alleuatus fatali quadam uirtute resurgeret. Stata au-

tem ætate, propter occultas hominum uoluntates, atque ora fictitia, itemque ad eludendos speculatores cohibere linguam, iram frenare, ac opportune, apteque uaria persona uti didicerat: Ita tamen, ut siquid simulatius faceret, aut diceret, à familiaribus, atque domesticis facile nosceretur. Natura se quidem eos oderat, qui animo ancipiti essent, multosque recessus, & uarios anfractus haberent, dissidente præsertim fronte, in qua præclare apud generosos, ac probos, & fides, & pudor habitarent. In eo etiam supra, quàm credi par est, admirabilis rerum, ac nominum memoria uiguit, tanta felicitate, ut quum nullis commentarijs inniteretur, non modo militum suorum, uerum & equorum nomina à multis annis repeteret. Nec in persolueno stipendio ulla in re unquam falleretur.

De studio literarum Hetruscarum.

Cap. LXXXI.

Iteras Latinas nequaquam attigerat, sed admirabatur, secutus Hetruscas, atque uernaculas, quæ ex usu militari commodiores uiderentur. His necessitate quadam totum id otium, quod ex negotio superesset, uehementer addixerat, ut historias calleret, quas è Græcis, Latinisque scriptoribus traductas lectitare erat solitus, inuitatis liberalitate ad id munus suscipiendum literatis: in queis fuit Porcellij Pectæ pater, obtratos Cæsarem, & Salustium, honesta domo cum hortis donatus. Quòd autem literas nesciret, perurbane sese excusabat quan

doquidem una, atque eadem manu librum simul, & gladium tenere minime didicisset. Neque etiam sua manu epistolas, nisi tumultuarijs, ridendisq; literis unquam perscripsit: adeò, ut ipso dictante ab amanuensibus exaratas, quodam symbolo potius, quàm descripto nomine subnotaret, & mitteret. Vsus est in literario, scriptorioque munere Theologis cucullatis. Quo genere hominum ad longè, latè que speculari dum, nihil aptius, atque securius afferebat: quandoquidem prætextu religionis omnibus rerum diuinarum, ac humanarum negotijs libera ubique, & semper impunita simulatione miscerentur.

De generositate animi erga inimicos.

Cap. LXXXII.

Adislao Rege magnis uiribus Tudertum oppugnante, quum Braccius repentina, & graui eruptione Paulum Vrsinum ueterem inimicum suum adortus, ita copias eius cæcidisset, ut statione, & totis denique castris ipso Duce pulso, & fugiente pellerentur, non dubitauit Sfortia, quin circumuento, & penè capto opem ferre maturaret: quum sibi in sua castrorum parte designatum locum tueri, ac inimici cladem otiose spectare, optimo militiæ iure licuisset. Descendit enim ab accliu loco instructis turmis, atque cohortibus, tardauitq; impetum insequentis, atque uictoris hostis: adeò, ut longo, ac acerrimo certamine ædito, Bracciani intra portam compulsi, non mediocri accepta clade, terga dare cogentur, uociferante, atque

irridente Braccio: quòd Sfortia communem inimicum, quem interficere deberet, clementiæ, & Stultæ lenitatis nomine conseruasset. At Paulo inter mctum, & pudorem Sfortiæ gratias agenti, ille alta uoce, ut omnes exaudirent, respondit: Non est, Paule, quòd parem referre gratiam cogites, quoniam hodie cum signis, & copijs meo insigni beneficio sis conseruatus: Quando id, quod strenue, & peropportune factum uidetur, id totum Regiæ, & publicæ omnium dignitati sit datum: ne scilicet in oculis Regis, ac meis inexpiabile dedecus admitteretur. Tu uero nihilo secius insectari, & persequi, uenenatis etiam telis me ipsum perges: Ego certe immeritas acceptas abs te iniurias probe, & strenue ulciscar: quum te mihi fortuna, quæ nunc socium facit, aliquando hostem obtulerit. Id factum, dictumque Ladislaus magnopere commendauit, Sfortiæq; dono dedit equum phaleratum, atque item laciniam ex purpura, auróque insigem, argenteis squamosam bracteis, qua ille uti in prælijs soleret, ut palàm in Sfortia raræ uirtutis simul, & clementiæ decus testaretur.

De fortitudine eius in dolore tolerando.

Cap. LXXXIII.

Iram quoque animi fortitudinem, & patientiam in tolerando omni dolore in aduersis semper ostendit. Neque enim frangitur, aut demitti animo, ullo'ue lachrymarum uestigio fœdari, uirile putabat: ut tum accidit, quum uno simul tempore multarum concursu calamitatum penè obrutus, nulla omnino uel sub-

tristis, uel perturbati animi signa prætulisset. Ipso enim in ædito colle supra Campanam portam Romano opere ual-
latis castris Neapolim circumsidente, atque oppugnante, prius
quàm Ludouicus Tertius classe in eam oram adueberetur,
Franciscus filius grauiore ueruto maioris Scorpionis per
duplicem ferreum thoracem penetrante letaliter uulnera-
tus, ac item Foschinus ex sorore nepos simili telo ictus pe-
nè desperata ope iacebant. Ipse quoq; Leonatus gener, tan-
tæ indolis Dux ex prouocatione ad ostentandam equestris
disciplinæ peritiam, uirtutemque cum Carassello Caraffa
nobilissimo equite nulla intercedente simultate congressus, re-
cepta per casidem hastæ cuspide, lugente toto exercitu ceci-
derat. Quem mærorem mirum in modum adauxit, fune-
stus ex Brutij's nuntius, qui Polyxenam nurum, ac item eius
filiolam ex Francisco neptem ueneficijs amitæ acerbissima
morte sublatas attulerat. Suborta & tum Sergiani arte,
dolòque exitialis fama totis disseminata castris insolitum pa-
uorem, & magnam consternationem inuexerat. Fereba-
tur enim Ludouicus intermisso ad Masiliam nauali appara-
tu aduentum suum, atque eius conflati belli maritimam expe-
ditionem ad prima ueris signa distulisse: ita, ut milites iam
plane desperatis auxilijs, & aduentante Alphonso, quam
belli arte incepto obsistere, seq; incolumi exercitu in pacata
loca recipere possent, insigni concepta formidine cogitarent.
Sed his tantis priuati luctus, & publici mæroris incommo-
dis conflictatus, ea magnitudine animi, ac patientia com-
pressit

presit dolorem, ut neque in tabernaculum se abderet, neque ullo, uel tacito gemitu, uel exili suspirio æquabile illud frontis decus immutaret. Eo enim oculorum nigore, eoque eloquentiæ spiritu militum animos erigere, sustentare que existimationem erat solitus, ut tum maxime, quum à fortuna uictus esset, eum proculdubio uicisse crederes.

De urbanitate eius.

Cap. LXXXIII.

Non caruit urbanitate in dictis: Plerunque
 n salsus, & apte, scite que remordens, si quis
 prouocando laceraret. Ut tum accidit, quum
 à Sergio magno Senescalcho, ad exprobrandam generis
 nouitatem, ligonis fabula obieceretur: In hoc, inquit Sfortia,
 uti uideo, stirpis origine pares sumus, quum Adamus mortali-
 um primus, terram & ipse foderit. Sed ego certe, quòd
 iure diffiteri non potes, illo meo ligone, multo nobilior euasi,
 quàm tu tuo pene, & penna. Quo scommate lepide ad-
 modum hominem transfixit: quum in eo tanta cum inuidia di-
 gnitatem stupro quaesitam, & patrem eius ad Prætoris tri-
 bunal, ignobilem scribam, adulteratoque testamento, falsi da-
 mnatum, scitis sine notaasset.

De facete dicto.

Cap. LXXXV.

9 Vum transfuga Nolanus eques ingenio infami,
 ut sibi gratiam cum Sfortia compararet,
 Tartaliam omnibus maledictis in conuiuio

Sfortiæ famam læcerasse detulisset : de' que ea re, ut fides si-
bi haberetur iureiurando sæpius affirmaret : Non opus est,
inquit, sodes, ut multum in persuadendo mecum labores :
quum Tartalia nunquam uerbum de quoquam sit elocutus,
quin maledixerit : & tum multò quidem atrocius, atque li-
berius, quum locum ad id maxime opportunum na'ctus, ut di-
cistotum maledicentiæ impetum effudisse credendum sit :
Peracute delatorem auertens simul, & sua uitia Tartaliæ
obiectans, titubantiam scilicet oris, unde cognomen accepe-
rat, & temulentiam, quum esset omnium, & quidem natu-
ra potius, quàm ætate bibacisimus.

De salissimo dieterio.

Cap. LXXXVI.

Vum insidijs, armisq; Pauli. Vrsini exterritus, excessisset urbe Roma, & in Algido ca-
stra posuisset, ad eum à Pontifice Cardina-
lis Sancti Angeli legatus uenit, ut fidem interponeret, con-
firmaretq; hominem, in urbemque reduceret. Inter multos
autem sermones, Cardinalis quum dixisset : An Sfortia Vr-
sum timebis? quum sis sub columna tutissimus? Extemplo re-
spondit : An non tibi Pater, omnino insanus uidebor, si dum
frustra à surdo marmore opem imploro, bellua ingens, den-
te, ac unguibus ferox, ac humano sæpe gressu incedens, mihi
minime sit formidanda? Non ille pide remota, & parum
expedita Columniorum auxilia designans, & Pauli Vrsini
ingenium, præsentisq; uires aptissime depingens,

Statura fuit corporis erecta, excelsa que supra mediocrem, macro habitu potius, quam succoso, prævalidis artubus, à firmissimo quodam neruorum nexu: sed cruribus ad suram maxime torosis, & parum teretibus: Manu autem ampla, & prælonga, digitorumque compage adeò firma, ut distractam in diuersum utraque manu soleam ferream facile disrumperet, & prælongam equestrem hastam à calce sublatam attolleret. Inerat autem lato pectori, patulisque humeris militare decus: Adeoque restricto, & decenter castigato fuit uentre, ut angustissime cingeretur: quandoquidem in medio ad zonam duobus primis ab utraque manu expansis, lunatisque digitis facile comprehendi, atque præcingi posset. Erat facie subagresti, parumque hilari, uti à plumbeo quodam pallore subfusca: quum & oculi colore cæsi minaci specie intra cauos orbes multum recederent, & supercilia maxime pilosa prominere uiderentur. Sed nasus à medio elatus, nec aduncus tamen: labra decentia, & candidissimi dentes illud os probum effingebant. Tonso autem capillo, & derasa barba semper incessit: quòd ita conclusa casside utentibus expediret. Coccineo capitis tegumento semper insignis, quòd duobus gradibus in præaltam, striatamque pyramidem exurgebat. Tanta autem specie ad exprimendum militare decus in hoc homine, dissimilium rerum. partes ratione, atque ordine respondebant, ut à rudibus, rusticanisque, qui cum nun-

quam uidiſſent, pari inter multos cultu, & ſæpe ſine comi-
tatu. uti omnium princeps, ac imperator noſceretur.

De agilitate membrorum eius.

Cap. LXXXVIII.

A erat agilitate, ut nullo adiutante, ac impel-
lente, quum ſiniſtrum pedem hemicyclo fer-
reo, quem ſtapedem uocant, induiſſet, uel o-
mnibus contectus armis, & galeatus in ephippij ſellam ele-
ganter inſiliret, progredereſſeturq; ſæpe ad multa paſſuum mil-
lia cataphractus, duratis ſcilicet membris ad omnes uel ini-
qui laboris exercitationes, frigusq; præſertim. Neque enim
in tota uita peregrinis pellibus eſt uſus, quibus aduerſus al-
goris iniuriam uestes fulcirentur. Torquebatur autem faci-
le ſiti, quum in magnis æſtatis feruoribus equitare, pugna-
reque oporteret: Adeo, ut ſe armatum, ſiti potius, quam fer-
ro confici poſſe diceret: atque id mortis genus maxime ue-
reretur. Qua de cauſa armigerum puerum inſtituerat, qui
lagenas aquæ, uiniq; & alia ex ſaccaro, ſitis ſubſidia, uali-
do equo præferret, nec à ſe unquam uel in extremis pugnae
periculis diuelleretur. Cæterum adeo robuſta, ac indomita
corporis temperatura ſemper fuit, ut facile morborum initia
exercitatione diſciteret: & ſi quæ febres incidiſſent, eas
incredibili patientia ad ciendum ſudorem lodice coopertus,
& inedia præſertim, repudiatis pharſiacis, felicifſime ſu-
peraret.

De infelicitate mortis eius.

Cap. LXXXIX.

Nno demum ætatis quinquagesimo quinto,
 a quum iam in eo uirtutes omnes, quæ sum-
 mum Duce[m] decerent, penè perfectam ma-
 turitatem cepisse uiderentur, fortuna insolens, & uictoria-
 rum, & uitæ cursum pariter abruptit. Braccio enim fata-
 li pertinacia Aquilam urbem obsidente, & Alphonso de-
 mum Rege, qui opem afflictis rebus suis ab eo frustra po-
 stularat in Hispaniam reuerso, Sfortia maximorum in Italia
 Principum Imperator effectus, ex Apulia mouit, ut Marti-
 ni Pontificis, Reginaeque, & Philippi Vicecomitis auspicijs
 Aquilam obsidione liberaret, atque inde demum spe gerenda-
 rum ingentium rerum in Hetruriam proficisceretur. Erant
 in eius exercitu septem millia equitum, & ualida peditum
 manus. Itaque Anxano urbe, & Buccianico, Millionicoque
 deiectis Braccij præsidijs, Orthonam peruenit. Ibi duo-
 decim diebus ad quietem militi concessis, quum insigni religio-
 ne Natale DEI CHRISTI celebrasset, ad Ater-
 num amnem est profectus: Is hodie à Piscaria oppido no-
 men habet. Peruenerat in Marucinos Braccius, dimidia
 parte exercitus ad obsidendam Aquilam relicta, ut Sfortiam
 transitu prohiberet. Defixis enim in ripa frequentibus, &
 præacutis arborum ramis, hisque deligato magnis funibus na-
 uigio, impositaque sagittariorum manu, certioris uadi locum
 tuebatur. Præsidio quoque duarum cohortium, & quadrin-
 gentorum equitum, lapidei pontis propugnacula ad oppidum
 Piscariam fixata erant. In ea transitus difficultate, Sfor-

117
tia in dextram ad ostij fauces, quibus in mare uadosum amnis effunditur, signa deflecti iubet. Ibi uado pertentato, Michaelus, Sanctoparens, & Franciscus Sfortia filius, armati, galeatiq; cum sexcentis equitibus amnem tranarunt, subsequente mox Sfortia. Franciscus cum Braccianis, qui è Piscaria ad prohibendos ripa hostes aduolarant, prospere conflictit, ita, ut multis caesis, captisq;, reliquos intra oppidi portam compelleret. Eo spectaculo nihil Sfortia animo, atque oculis incundius fuit. Ex admiratione etenim uirtutis in filio incredibilem ceperat uoluptatem, quod summam spem ex matura indole antea conceptam, feliciter adimplere uideretur. Interea perflante Coro, allidentisq; maris aduersis fluctibus, intumescere flumen cepit: adeo, ut cunctantium, dubitantiumque equitum turmae in aduersa ripa uiscerentur, neq; ulla significatione adduci poterant, ut praeternitum amnem intrarent. Tum uero Sfortia, urgente fato, in amnem rursus equum adegit, ut exemplo timentes inuitaret. Ibi dum armigero puero periclitanti, protensa dextra, opem ferret, caenofo subsidente uado, eius equus, quanquam insignis, posterioribus cruribus defecit: atque ita grauantibus armis est submersus. Bis sustulisse, fertur, armatam dextram, neque tamem quisquam opem tulit, quum hora fatalis aduenisset.

De Braccii iudicio, & laude erga defunctum, & cae de ipsius. Cap. XC.

f Erunt, Braccium, qui è Theate ad primum transeuntis hostis nuntium, maturata profe-

Etione, præmissisq; impedimentis, iter suscepit, ut magnis itineribus antecedens Aquilam contenderet, alio atq; alio renuntiante Sfortiæ interitum, nulla omnino conceptæ laetitæ signa prætulisse; sed contracta fronte, defixisq; oculis, fortissimi uiri casum humaniter indoluisse: adeò, ut defunctum, postquam inuidia decesserat, tum primum exquisitis, uerissimisq; laudibus prosequeretur. Neque enim uel tanto præsentis belli periculo liberatus, alacriorem uultum militibus ostendit, utpotè qui fatalis arcani conscius ab Astrologis didicerat, Sfortiam uiolenta correptum morte, antecessurum quidem, sed paulò post, & ipsum, pari ueluti sorte, eandem exitus fortunam subiturum. Erat Braccius Sfortia natiui maior octo mensibus tantum, & nouem diebus: ita, ut tum Mathematicorum disciplinæ, ex utriusque insignis uiri casu, magna fides astrueretur. Vix enim quintum superuixit mensem, quum ad Aquilam per tredecim menses frustra oppugnatam, ab seffamque, memorabili tandem prælio, Sfortiani militis gladio superatus, ac interfectus, & syderum, & multorum uatum fidem impleuisset.

De prodigijs, quæ mortem eius significarunt. Cap. XCI.

Ridic quàm ab Orthona discederet, quum, sa
 p cris de more confectis, ab omnibus ordinibus
 saluaretur, in corona præfectorum omnium
 somnium enarrauit, quod ei sub auroram alte quiescenti conti
 gerat. Somniasse enim se profunda aquarum mole oppres

1111 X
sam in extremo uitæ periculo uersari, prospexisse que uirum
gigantea specie, Diuo Christophoro persimilem, à quo uel
magna, ac iterata uoce frustra opem implorasset. Quo in-
fausto omine, ad eò exterriti sunt Franciscus filius, Michale
tus, Sanctoparens, Acatabriga, Mannus que Bariles, qui
postea eius rei fidem, & late famam fecerunt, ut deprecant
tes institutum iter, enixè que orantes tridui quietem impetra-
re nequiuerint: quum ille propositi sui tenax, spem omnem
præuertendi hostis, parandæque uictoriæ in una celeritate po-
sitam docuisset. Signiferorum quoque Princeps, qui quadra-
tum uexillum supremi militaris imperij deferbat, egressus
Orthonæ porta, concidente equo, ad eò uehementer uexillum
solo afflixit, ut fœdatis cœno insignibus hasta frangeretur.
Sed nec id eum in fata strenue uadentem retardauit.
Quandoquidem ad uitæ exitum semper improuidi morta-
les, tum maxime ostenta contemnant, quum fata urgent, di-
ramque illam, ac omni prouidentia maiorem necessitatem in-
cautis pariter, ac reluctantis imponunt.

FINIS.

EX HOC INDICE

Profitetur Author, per quos profecerit.

EX

- Blondi decadibus.
- Pogio, qui Florentini populi res gestas Hetrusco sermone conscripsit.
- Historijs Pij Secundi Pontificis.
- Iacobo Bracellio, qui Alphonfi Regis bellum Latine conscripsit.
- Pontano.
- Leodrisio Cribello, qui Sfortiæ, & Francisci filij historiam Latine scripsit.
- Donato Bosio.
- Pandulpho Collenucio, qui Neapolitanorum Regnum historiam Hetrusce scripsit.
- Leonardo Aretino, qui uarias Latine historias scripsit.
- Campano Episcopo Aprutino, qui de rebus gestis Braccij Latine scripsit.
- Augustino Iustiniano Nebiensi Episcopo, qui Genuensium historias scripsit.
- Baptista Campofregosio, qui exempla Latine scripsit.
- M. Antonio Sabellico.
- Annotationibus Benedicti Nursini Medici.
- Georgio Merula, qui Vicecomitum historiam, & Sfortianorum initia conscripsit.
- Renato Serauallino Pisano, qui patriam historiam Hetru-

ſce ſcripſit.

Ioanne Simonetta, qui Franciſci Sfortiæ hiftoriam Latine ſcripſit.

Bernardo Corio, qui ingentem hiftoriarum Codicem uernacule ſcripſit.

Palmerio, qui Annales ſcripſit.

Eremitano Bergomate, qui Cronicharũ ſupplementũ addidit.

Candido Viglebanenſe, qui ad Philippi Vicecomitis uitam commentarios addidit.

Antonij Panormitæ Rapsodijs.

Diurnalibus Mimati Tabellionis.

Collectaneis Beſtucij Tritij.

Annalibus multarum ciuitatum.

Archiuijs Romanis, Martini præſertim temporibus.

Fide Veteranorum militum Sfortianæ domus.

Fama tradita per manus, apud Neapolitanos præſertim ciues.

Platina de uitis Pontificum.

ERRATA.

peruenerat	peruenerant	pag. iiii
Biordo	Biordus	iii
inquit Imperator	inquit, Imperator	iiii
lætalius	letalius	vii
Suffoso.	Suffosso	ix
nequaquam	nequam	x
Sirgiani	Sergiani	x
Quamquam	Quanquam	xii
armaturæ	armatura	xciii
Sebeti	Sebethi	xv
Sebetum	Sebethum	xv
exiuit	exciuit	xv
eastra	castra	xvi
Picininus à Braccio	Picininus à Braccio	xvi
incepto	incepto	xvii
Statuerunt	Statuerunt	xxi
Neapolini	Neapolim	xiiii
comeandi	commeandi	ibid.
Saſtoparens	Sanctoparens	ibid.
reiceret	reïceret	xxiiii
ulciſcende	ulciſcendæ	xxiiii
uoluptuariis	uoluptariis	xxvi
cupiente	cupiente	xvi

æmulatione	æmulatione	pag. xvij
Celam	Celani	xxxiiii
Mediolansis	Mediolanensis	xxxv
asfiduis	asfiduus	xxxv
filisq̄	filysq̄	xxxv
conturbenia	contubernia	xxxvii
circuntunsa	circuntunsa	xx xvii
puum	quum	xxxviii
male	malle	xxxix
palestram	palæstram	xl
abfessam	abfessam	xlviii

ANTONIUS BLADVS EXCVDEBAT

ROMAE. M. D. XXXIX.

MENSE NOVEMBRI

ANTONIVS BRADVS EXCVDERT

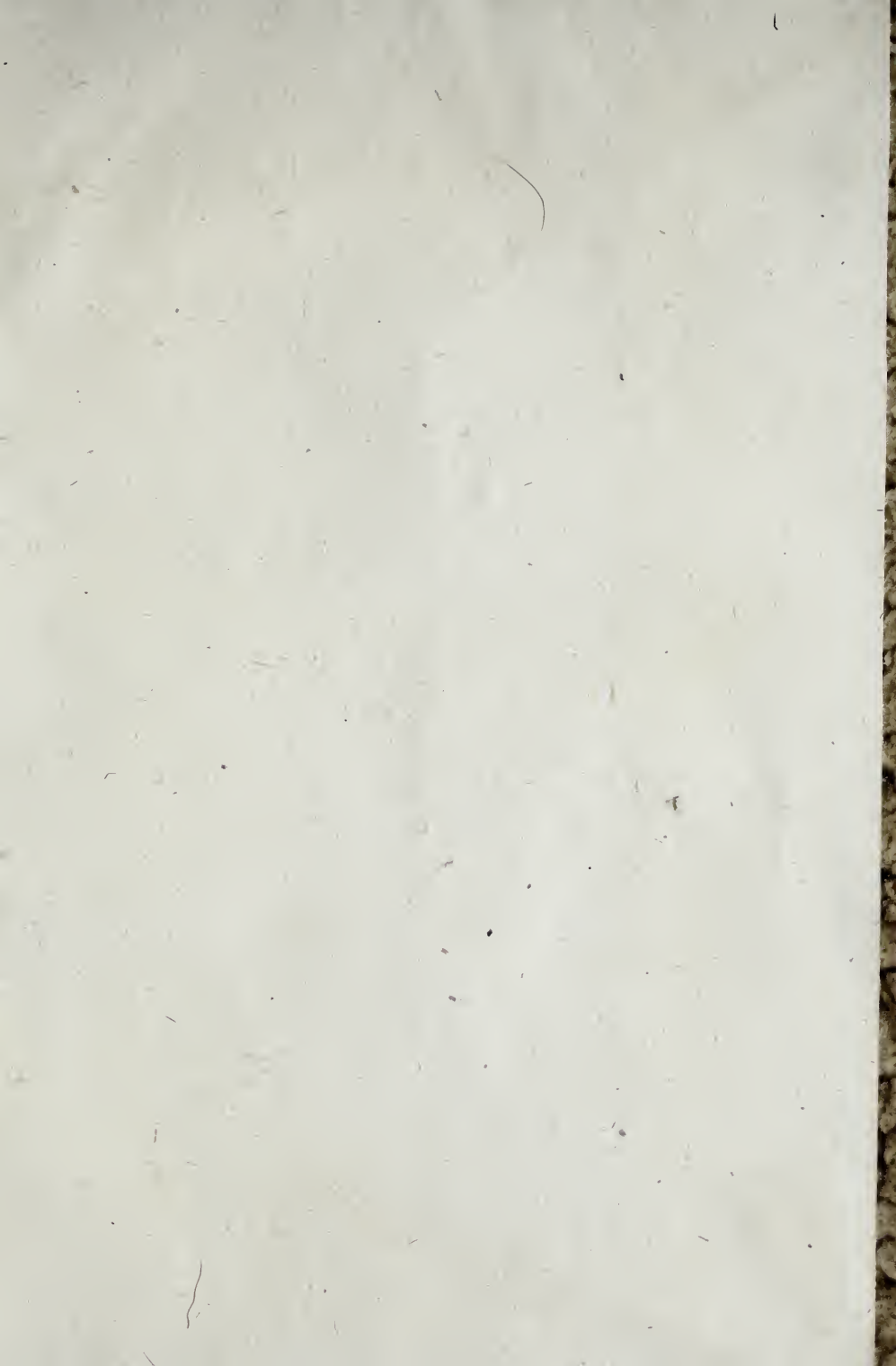
ROMAE. M. D. XXXIX.

MENSE NOVEMBRI

1379-115

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

ATLANTA
MAY 19 1900

ATLANTA
MAY 19 1900

ATLANTA
MAY 19 1900

ATLANTA
MAY 19 1900

